

E

e, arī *ē*, ¹*ē* interj. **1. Lieto, lai izteiktu prieku.** *e, kuô uššķiņķāja!*

2. Lieto, lai izteiktu nepatiku. *e, ta bēni i grāmatu saģīrnījši! / ka kuô pērk, kuô prasa, tuō negrib duōt, grib mazāk [maksāt]. ta teic – ē, kuô tu te tik ilgī diņģējiēs! / ka saiēt barā, ka kâc isteicis kâdu nelabu vārdu, ta viš vaīs negrib runāt. ta teic – ē, kuô tu te pa niēkiēm ērruōjiēs!*

3. Lieto, lai mudinātu kādu pievērst kam uzmanību. *ē, ku ta mani bruslaki palikuši? – tâ teic, ka meklē savs drēbes. / ē, tu! aka iēt tas vēcaīs kaīmiņš!*

4. Lieto, lai izteiktu izbrīnu, apbrīnu. *ē, kas ta bi pa jakti, ka tâdâs skudrâs dabuja iēsēdēt! / ē! kas muīs tu! bi pa traci!*

¹¹*ē* subst. noz. **Latviešu alfabēta sestais burts.** *ka vēc mēnesis, ta ēdâs – tas isskatâs pēc ē. ka jaūns mēnesis, ta duōdâs – tas isskatâs pēc dē.*

ēbergis, arī **ēbērgis**, **ērbērgis**, **ērbērgis** subst. **Kalpu dzīvojamā māja (muižā).** *muīžâs bija ērbeģi, ku! kalpiēm dzīvuōt. tâ bija muīžas kalpu māja. saīmniēkiēm tâdu nebija. teica arī ēbeģis. / ērbērgis i kalpu māja. ērbērga Gēža. / ēbeģis – tas muīžâs, ku kalpi dzīvuōj. nesaūca kalpu māju. tu! tik viēns, divi kalpi dzīvuōj ar ģimenēm. // Neliela māja blakus galvenajai ēkai; piebūve. ēbēģi – tuō saūc piē tâdas lielâkas mājas mazu māju klât. u! pilsētâ aka sētas māju tâ saūc. / ēbeģis i piebūve. senâk ēbeģis bi isnuōmâc akmeņu laūzējiēm. / ērbeģa priēkšâ dīķis, tu! pīles.*

ecēšana subst. **Darbība** → **ecēt**. *pederēšanâ jâgriēž viņķelī – ass u! taīsns le!ķis, tuōs stūrus tâ saūc. tâ asi jâgriēž. ecēšanâ nē.*

ecēšas, reti **ecēža** subst. **Lauksaimniecības darbarīks augsnes irdināšanai, sēklas iestrādāšanai un nezāļu iznīcināšanai.** *i! viēna zi!ga, divu zi!gu ecēšas. / ka laba ecēša, va! smâlki zemi saççēt. / priēkš rušinâšanas liēk viēglâkas ecēšas, ciētâka! zeme! va!dzīgas smagâkas. □ **atsperu ecēšas** – atsperecēšas. uspēderēt i ūzççēt ar acsperu ecēšâm zemi priēkš rudzu sēšanas. / spederines i! acsperu ecēšas. [ar tām] labi isstrādâ zemi. / mēs viņas saūca!m pa acperu ecēšâm. i çetras caūrules – buōmi. piē katra i piēstiprinâti acperīgi çetri zari. □ **dzelžu** (arī **dzelžu**) **ecēšas** – dzelzs ecēšas. dzelžu [jeb] dzelžu ecēšas bi pēdējâ laikâ. □ **dzelžtapu** (arī **naglu**) **ecēšas** (arī **ecēža**) – ecēšas ar dzelzs tapâm. zemi apstrādâja a kuōka tapu ecēšâm, dzelžtapu ecēšâm, acpērecēšâm. i ecēšas a kuōka buōmiēm u! dzelza naglas iēkšâ. kuōka ecēža, tiē tapi nuō dzelza. / [ir] naglu ecēšas. i! ecēšas ar kuōka tapâm. □ **kuōka ecēšas** – no koka plankâm ar koka vai dzelzs tapâm gatavotas ecēšas. kuōka ecēšas bi – kuōka buōmi krustus u! garâm u! dzelza spicas naglas sadzītas. tâs tu! bi iēdzītas iēkšâ. tas viss viēns râmis – trīs šķērši, trīs gari kuōki u! trīs krustus. / vēcâs kuōka ecēšas i bīšas a kuōka tapâm. / manâ laikâ va! kuōka ecēšu nebi. ecēšas bi dzelza tapâm. ✧ **lekt uz ecēšâm** – rīkoties neapdomīgi. leç uz ecēšâm – pa naūdu aka! tas, ka tik tuō naūdu dabû.*

ecēt v. **Apstrādāt augsni ar ecēšâm.** *ecēšâm naglas iēdzītas, dzelži, u! ecē va!â. / vīri jaū zemi rudziēm ecē. / ka graūdi b! iēsēti, ta ma! lika iēt tuō laūku ççēt. / ka rudzus sēja rudenī, ta visi laūki b! jâcē ar. / ku rāççus ecēja, ta bi [ecēšâm] kuōka pu!ķi. / jūrmali jaū visas siēvas ar u! ecē.*

ççētâjs m., **ççētāja** f.; subst. **Darītâjs** → **ecēt**. *paūsarī visus laūkus pīfms sēša!s va!dzēja nuōççēt. es biju tas ççētâjs.*

ecēties, arī **ērcēties** v. **Strīdēties, bārties; kašķēties.** *ççētiēs i rātiēs. / viņi tu! ilgī ecējâs. tiē pu!ši ilgī ecējâs, nevarēja viēnuōtiēs par kuō. / kuō viņi va! ççētiēs pa niēkiēm! / ççētiēs, ērcētiēs i! strīdētiēs. / tas kaīmiņš tâc ērcīks. ērcējs te, ka atnâk.*

ecēža. Sk. *ecēšas*.

e-çe interj. **Lūk.** *e-çe, ku nuōkritis tas âbuōls zâlēs! / e-çe, paje!m tuō kuōci! re, ku i!*

ēdâjs m., **ēdāja** f.; subst. **Darītâjs** → **ēst (1)**. *cik jūs tuō ēdâju çsat? □ **zâles ēdâjs** – zâlēdâjs. dzīoniēki i dažâdi. citi ēd zâli, i zâles ēdâji, bet citi nē.*

ēdamkaruote subst. **Karote zupas ēšanai.** *ēdamkaruōtes sâkumâ b! kuōka.*

ĕdamlaīks, arī **ĕdienlaīks** subst. **Laīks, kad ĕd.** *ta senāk visi ĕda puzdiĕnu. tas jaū bī visiĕm ĕdamlaīks. / kamĕr citu maīzi sašaūn, tas [karšelis] jaū i iscepis. tuō ĕd siltu tūlīt bes ne-kāda ĕdiĕnlaīka.*

ĕdamliĕta subst. **Pārtikas produkts.** *kādu ĕdamliĕtu aĕ kādreīz nuōgriĕz tik plānu, ka tāda plĕkstere viĕn iĕ.*

ĕdamreīza. Sk. *ĕdienreīze.*

ĕdams, -a 1. Divd. → ĕst (1).

2. parasti ar not. gal.; adj. noz. **Tāds, ko var lietot uzturā.** *rudmiĕses, puōdiņi, villīnes, kreĕmbles, silīnes. tās bi ĕdamās sĕnes. / sĕklu kuōdināja, ĕdamuōs graūduš nekuōdināja. □ ĕdamā (arī saĕkanā) biete – galda biete (Beta vulgaris). ĕdamās biĕtes uĕ luōpu biĕtes bi – ruĕkūli teīc. □ ĕdamais zūdā – dzeramā soda. ĕdamaīs zūdā uĕ veļas mazgājamaīs zūdā. / ka nebī raūks, [mīklai] zūdā piĕlika, ĕdamuō zūdā piĕlika. palaūnadzĕ žuļikus iscep.*

3. biežāk ar not. gal.; subst. noz. **Pārtikas produkti; ĕdiens.** *ja ĕdamu uōtraĕ dāvina, tad abdāvinātaīs tūlīt ĕd, lai nepaliĕk devĕš ātri veĕ. / iĕjūdz divus zīrgus garuōs ratuōs. uĕ nu kuō jaū paņĕms līdz – tuōs drĕbes gabalus uĕ kaū kuō nuō ĕdamiĕm. sakraūjaĕ tuō vezumū piļļu. // Lopbarība; barība (dzīvniekiem). ĕdiĕns i cilvĕkiĕm, ĕdamaīs luōpiĕm. / katra staļļa galā bi piĕtaīsīta liĕla skūna priĕkš siĕna bāšanas. tuĕ bi luōpiĕm ĕdamaīs. / bi tādi gadijumi, ka piĕtrūka ĕdamā luōpiĕm. ta visus guļtas šapus isnesa. / luōpi laprāt līdz a salmiĕm ĕda tās nezāles. uĕ bi laps ĕdamaīs. / nakti sāka pūst ziĕmelis uĕ sadzina ūdeni uĕ ari siĕnu ĕupā. kas tuĕ nuō tāda ĕdamā! // Ēsma. [amatās] iĕkšā piĕ tās ĕmĕpīts bi piĕsiĕc ĕdamaīs.*

4. parasti ar not. gal.; adj. noz. **Tāds, ko izmanto ĕdot.** *viĕns liĕls akmeĕs bi Ažĕnu pļavā. tas muĕs, ganeļiĕm, bi pa ĕdamuō galdu. □ ĕdamā karuote (arī karuote) – ĕdamkarote. karuōtes bi kuōka – smeļamās uĕ ĕdamās. / ĕdamās karuōtes mazas, viĕglas. □ ĕdamā (arī barības) rīkle – barības vads. [cūkai] balša rīkle uĕĕdamā rīkle iĕ kablā. [cūkas] ĕdamā rīkle i tāda kā deša, tik biĕzāka. tā sakļaujās, tuō vaĕ saspīĕst. / [cūkai] pa mĕles viĕrsu sākas ĕdamā [jeb] barības rīkle. / [cūkas] ĕdamuō rīkli isvilka caūri caūr plaūšām us kuĕģi.*

ĕde subst. **Ekzĕma.** *ĕde iĕ ādas slimība – saūsā ĕde, slapjā ĕde. slapjā ĕde i ĕūlaīne. bet saūsā ĕde i, ka pluzganas nāk nuōst, āda pluzganā uĕ niĕz. / plusa i, ku ĕdes issit. tā viss paliĕk pluzganaīs, tā izraū. us tuō ādu viss paliĕk tā nelīdzĕĕs. viņa niĕz. / nu kad-reīz tā nuōbeīcĕ, ja kad-reīz kaū ku uzmeĕtas tā kāds ĕdes.*

ĕdĕjs m., **ĕdĕja** f.; subst. **1. Cilvĕks, dzīvnieks, kas ĕd.** *šuōdiĕn vaīg piĕkasīt piļļu spaĕni rāĕĕu – vaīrāk ĕdĕju. / šuōdiĕn puzdiĕnās vĕl viĕns ĕdĕjs gadijās. / cic [zirgs] i liĕlāks ĕdĕjs. tiĕm liĕlāki vĕĕĕri. / tuōs suvĕnus vaĕ šķiĕt – labi ĕdĕji. / tuō bulli nuōbaruōs treĕknu. tas tāc piĕjĕmīks, laps ĕdĕš. / tas grāmatniĕks irād visiĕm zāles ĕdĕjiĕm – guōvĕm, ziĕģiĕm.*

2. m. **Strutojošs iekaisums (parasti pīrkstā).** *ĕdĕjs i ari slimība. pīrkstuōs ĕdĕjs iĕmeĕtas – appīlst gaĕ nagu apkārt, pūšņūō. / ĕdĕjs i tāda sāpe. galvĕnaīs pīrkstā bi. pīrkstā ĕdĕjs iĕmetiĕs, ustūcis uĕ strutāja.*

ĕdelīgs, -a adj. **Tāds, kas daudz ĕd (par dzīvnieku, cilvĕku).** *tas i ĕdelīks, kas daūdz ĕd. šuōgad padevušiĕs ĕdelīgi suvĕni. / tas vepris i gaĕ ĕdelīks – duō kuō duōdamš, viss ĕĕld. / tas teļš tāc ĕdelīks, labi baĕuōjas. / kad-reīz mazi bĕrni tādi ĕdelīgi, tādi rĕsni i.*

ĕdienlaīks. Sk. *ĕdamlaīks.*

ĕdienreīze, arī **ĕdienreīza, ĕdamreīza** subst. **Laīks, kad parasts ĕst.** *ĕctras ĕdiĕnreīzes i. pastārpĕm ūskuōz. / pļaušanaī bij ruōkas iskapte. katrā ĕdiĕnreīzĕ vaīdzĕja kapināt. / vasarā bī ĕctras ĕdiĕnreīzas. / ka iĕt tā ĕdiĕnreīze gaĕām, ta jaū cūks sāk kviĕkstĕt. / citā ĕdamreīzā tas suĕs ne-maz negrib ĕst.*

ĕdiens subst. **Speciāli sagatavoti pārtikas produkti; barība.** *sadrupina maīzi, piĕlej aūkstū ūdeni uĕ piĕbeĕ cukuru – tas bi vis-labākaīs ĕdiĕns. tā bi tik kāruĕs. / maĕ rādas, ka tuĕ ne-kāc ĕdiĕns naū nuō tiĕm koĕzĕrviĕm. / tās cūkas nevaĕ adgaīĕāt, kamĕr silĕ iĕliĕt ĕdiĕnu. / aplĕja aĕ vāruōšu ūdeni sakapātus rāĕĕus, vārī – piĕlika. uĕ ta bi cūkām ĕdiĕns. □ dižais ĕdiens – pamatĕdiens. puzdiĕna i dižais ĕdiĕns, bruōkaste mazaīs [ĕdiĕns]. □ mazais ĕdiens – ĕdiens, ko ĕd, piemĕram, brokastīs; pretstats: dižais ĕdiens. bruōkastĕ bī mazaīs ĕdiĕns, ta jaū zupu, gaļū*

nedeļa. □ **ēdienu māja** – ēdnīca. *tāda ēdienu māja tuŗ [pilsētā] taga i, us tuõ stūri. / traktiēris aŗ pilsētā bi, tag iŗ ēdienu māja.*

ēdienstārpa subst. **Laiks no vienas ēdienreizes līdz nākamajai.** *nuõ bruõkasta līdz puzdiēnai ēdiēnstārpa, ta jāstrādā. / ēdiēnstārpa nuõ bruõkastes līdz puzdiēni bi četras stuņdas.*

ēdiensķīvis subst. **Šķīvis, no kura ēd.** *suņs sasitis savu ēdiēnsķīvi. druņstalas viē nu i.*

ēdientraūks subst. **Trauks, no kura ēd; trauks, kurā pasniedz vai uzglabā ēdienu.** *šļķiņš jaū aŗ tāt ēdientraūks, tāda apaļa bļuõdele, nuõ stikla.*

ēdīgs, -a adj. **1. Ēdelīgs.** *tas sivēns ēdīks bija, nevarēja piēbaruõt. / ēdīga, ēdīga panāksnu draudze (FS 1818, 2346).*

2. Kodīgs. *tuõ ziēpakmeni piŗka. tas bi dikti ēdīks. a tuõ varēj nuõiņdētiēs aŗ. / visas tās zāles bi aŗkārtīgi ēdīgas. es nevarēju smērēt.*

ēdināt v. **1. Dot (cilvēkam) ēst.** *mani kā šuvēju saīmniēces uzjēma uņ ēdināja labi. / viņu [slimnieku] ēdināja pa muti. / tuŗ jaū slikti ēdināja, saīmniēks skaitīja katru kumāsu.*

2. Barot (dzīvnieku). *piē Puõļu staļļa ēdināja ziŗgus, braūcuõt Liēpājā. / ja [cūkas] a ziŗgu sūdiēm ēdināja ilgi, tādās nuõkava, gaļa bi dzēltāna uņ negārsīga. / rītuõs uņ vakaruõs jāiēt ēdināt tiē luõpi. / vīstiņš es aŗ taga ēdinu divs reizes.*

3. Kodināt. *tag jaū puļvērus pērk uņēdiņ kuõpā visu vešu.*

4. Dezinficēt. *ka bi kāt jēlumiņš, ta uzlēja tuõ [atšķaidītu spirtu], lai iscērt. tādš vaīns tā ēdināja.*

ēdnīca subst. **Ēdnīca.** *ka nuõbrauca Liēpājā, ta iēgāja ēstuvē pāēst. taga saūc ēdnīca.*

ēdums subst.; folkl. **Ēdiens; ēšana.** *lai palika tautiņām par ēdumu, dzērumiņ (FS 1818, 2801).*

ēduokšļi subst. **Aplikums (kas pārklāj, piemēram, gļotādu).** *[cūkas] mēlīti a kvēļlina. ka apkvēļlina, ta jānuõņēm tāda biēza kārta, ku ēduokšļi viŗsā. tāda balta kārta nāk zemē.*

ef: ✧ **uz ef ef** – ļoti labi. *uz ef ef – tuõ jaū teīc. ka strādā uņ kau kuõ labi izdara, ta teīc – tas i uz ef ef.*

efte subst.; novec. **Burtnīca.** *buŗtnīcu pa vēcam saūca efte. maīns tēs tā teīca.*

eglaine. Sk. *egliens.*

egle subst. **1. Priežu dzimtas mūzālš skuju koks ar piramidālu vainagu un nokareniem čiekuriem.** *ceļa galā aūg egle. tuŗ putneļi taīsa lizdus. / mūsu pusē tik kādam tik kāda egle bi.*

□ **Vāczemes egle** – lapegle (*Larix*). *egles i vaiŗāks zuŗtes. Vāczemes egle i tāda, viņai tās skujs tādš mīkstāks. viņas i tuņši tuņši zaļāks pa mūsu eglēm. / Vāczemes egle iŗ. viņai iŗ tās skujs tādš mīkstāks. uņ tā viēna puse tuņši zaļāka pa mūsu eglēm. / Vāczemes egles aūga liēlas. uņ viņām tās skujas tādās mīkstākas, tādās mīlgākas iŗ. / Vāczemes egles saūca. tādš mīkstas skujiņš, mīlīgs. te mūsu mežmalī es aŗ kādas divas ēsu atraduse. putni iŗ atņesuši kādas sēklas. tām nuõbīrst tās skujinas.*

2. Šī koka koksne, kokmateriāls. *piēna traūki egles kuõka bi. / [skalus] varēja sagatavuõt nuõ egles aŗ, bet ne tik labus [kā no priedes]. / sviēsta spaīneļi bi nuõ egles kuõka taīsīti ax kuõka stīpām uņ kuõka vākiēm. / juŗtiēm ūssīta tādās egļu garas sklaīndas.*

3. dem. Kosa, tīruma kosa (Equisetum arvense). *i tādās nezāles, paŗ eglītēm saūca. viņa ta kā eglīte i. / nuõ biētēm eglītes labi vaŗ izravēt.*

4. parasti dem. Svētki, svinības (Ziemassvētkos, gadumijā), kad dedzina eglīti. *bijām piē tēva paŗ eglīti [t. i., Jaungadā]. / muīns nebi skuõlā ne eglīte, ne tādās ruõtaļas. □ eglīti (nuo)dēdzināt (arī (nuo)dedzināt) – (iz)dedzināt svecītes eglītē. katru reīzi, kad Ziemassvētki, dēdzina eglīti. / Ziemassvētku eglīte [ir] Kristus kuõciņš. [Ziemassvētku] uõtruõ svēdiēnas vakaru dedzināja. / gribējām eglīti dedzināt. nu kuõ dedzinās? svecītes naū, naū naūdas, kuõ nuõpiŗkt. / nuõdedzināja eglīti uņ kau kuõ iēbaūdīja.*

5. dem. Tridekšņa paveids. *siēvas kázās dziēduõt cilināja ruõkā nuõ smukiēm, raībiēm lupatiņiēm taīsītu eglīti, kuõ saūca pa šēperīti. / šēperis [ir] eglīte. ka gaišas kázās dziēdāt, vedējinēm katri bi šēperis [jeb] eglīte ruõkā, kuõ piēskaīndināt dziēduõt. eglīte reīti saūca tuõ.*

egliens, arī eglaine subst. **1. Eglājs.** *ja aūg viēnas zoŗtes kuõki, tad iŗ aļksniēns, bērziēns, egliēns, priēdiēns. / gaŗ Meškuņga daīmbeli tuŗ taī egliēnā citu kuõku naū. / guõvis, nuõ duīnduru mugdamas, saskrēja egliēnā. / citi vīri siēnu pļāve, ģēģeŗš taūrē egliēnā. / vilcīns kazu māsu*

2. Lieto, lai pamudinātu kādu pievērst uzmanību. *ek, tas i labā dviņgā! piēdzēriēs iř. / eka nu puīseliņi jaū iēt tā braūkšana [ar velosipēdu] labi! / eka, maņ izdevās labi visu sastādīt!*

ēka subst. **Celtne, ko parasti izmanto dzīvošanai, saimnieciskām, ražošanas vai sabiedriskām vajadzībām.** *būmeīstařs tik bi piē ģķu taīsīšanas. / rija [bija] liēla, gařa gařa ģķa. kaņ večāka [rija], taņ jaū bi uz gabaliēm. / māja skaītās tik, ku i istabas. visi kuōpā i ģķas – staļļi, rija, piřte, skūna, pagraps. / uņ ta maņ pateīca viēna siēva, kā laī es viņus [zalkšus] izdženu. laī es pajēmu iskapti uņ trīs reizes apeju gař tuō ģķu apkārt, ku tiē zalkši i. / bezdeliņga mūrī lizdu ģķu juņtā. / tā večā ģķa jāplēš zemē, pa-visaņ caūrs juņc.*

ekipāža subst. **Greznī, viegli rati.** *kariēte, ekipāža – tiē tādi viēgli ratēli bi.*

ekrāns subst. **Ierīce, uz kuras virsmas projicē, piemēram, kinofilmas, diapozitīvus.** *bēņrus nuōtupināja piē paša ekrāna. tas bī, ka te atveda Nīcā, parādīja skuōlā "Zvejniēka dēlu".*

eksāmenis subst. **Eksāmens.** *Jēpelis iskrita caūri eksāmeni. / manā laikā tādi eksāmeņi nebi.*

ekselēt v. **Sasmalcināt ar ekseļmašīnu (piemēram, salmus, sienu, zāli).** *griēž ekseļus a tādu ekseļu mašīnu luōpiēm. ģkseļēt teīc. siēnu, saļmus, ābuōliņu ekseļēja. / piē saimniēka puīši ekseļēja, pa diēnām griēza [barību lopiēm].*

ekselis. Sk. *e k s e ļ i.*

ekselmašīns subst. **Ekseļmašīna.** *bi tāc kastelis us četrām kājām, ga katru pusi tāc kasc ta kā sile. uņ viēns galš bi plātāks, uōtrs šaurāks. uņ taī šaurā galā bi tāc plac duņcis a ruōkturi. ekseļmašīns saūca. tāc kuņpis i, kastelis. ta tuř griēž [sienu].*

ekseļi, reti vsk. **ekselis** subst. **Ar ekseļmašīnu sasmalcināta lopbarība (siens, āboliņš u. tml.).** *ka tāc gařš siēns, ziřgaņ griēž īsāku. tuōs saūc pa ekseļiēm. / ta jaū sataīsija tuōs ekseļus liēlu kaūdzi vešelaī nedēļaī, tā sagriēza. / tuō saūca pa ekseli, ku sagriēza tuō siēnu. grāba ģuōcuōs uņ bēra ziřgiēm silē. □ ekseļu mašīna – ekseļmašīna. griēž ekseļus a tādu ekseļu mašīnu luōpiēm. tuō deva luōpiēm.*

ekskursija subst. **Kolektīva (kādas vietas, muzeja, izstādes u. tml.) apmeklēšana.** *pudas i līdz ņemamas drēbes, ejuōt uz dārbu, braūcuōt ekskuřsijā. / mani uzaīcināja braūkt ekskuřsijā. / tās ekskuřsijas nāca vēlāk. laūceniēki tādas nezināja, tāds ceļuošaņs.*

eksplodēt v. **Momentāni ķīmiski reaģēt, izdalot enerģiju, kas parasti rada uzliesmojumu, triecienvilni; sprāgt.** *tā buņba eksplodējse us skuřsteni viřs juņta. / tuř bi izmēģinātas kaū kādas taņķu dūres jaūnas. uņ viēna bi sprāguse uņ eksplodējse.*

eksports subst. **Preču vai kapitāla izvešana uz ārzemēm.** *tuōreīz jaū nebi tāc bekōns, kā taga, bekōna ekspoīc taga iēt pruōjām, tuř koņbinātā ved.*

ekstrā adv. **Sevišķi, ārkārtēji.** *nu tā Rīga [tas ir, brauciens uz Rīgu] jaū tā ekstrā iznāca – nezināma, uz-reīz.*

ektārs subst. **Hektārs.** *piřmāk [pēc Pirmā pasaules kara] jaū muņs iēdeva tuōs desmit ektārus katraņ. mēs ar vēl dabujām desmit ektāru. / siņtu piēcdesmit seši ektāri bi tēvatēvaņ. / pūraviēta bi pa ektāru bišķi liēlāka. / pūrviēta, viēna desetīna – bet, cik tuř bi, es nezinu. tag jaū tik ektārs.*

ektīgi adv. **1. Sparīgi, enerģiski.** *ka tāc ektīks i, ka tā strādā, ta teīc – tas ektīgi strādā. viš labi strādā.*

2. Labi. *ektīgi nuōkrāsuōja.*

ektīgs, -a adj. **1. Skaists; labs (par cilvēku, priekšmetu); košs, spilgts.** *tas i ektīks – va tas būtu cilvēks va cic kas. drēbes gabals ar vař būt ektīks. tas tāc skaīstuņs būtu.*

2. Stiprs (par dzērienu). *ektīks – tas tāc stiprāks. tas tāc ektīks etiķis. / a ku ektīks [degvīns]! tas kaš rīklē. / tik ektīks šnabis seņ nebi dzeřc.*

3. Piemērots, trāpīgs (par vārdu). *nevaru atminētiēs tādu – akurāt ektīgu vārdu.*

eku, arī **ekur** interj. **Lieto, lai pamudinātu pievērst kam uzmanību, arī lai norādītu uz ko.** *eku, zagle – žagata! parāva cāli. / eku puīka, kaņ bi vara, kas a varu liēlijās! / ekuř staļti, ekuř baļti mūsu ciēma puīsēnini, ik rītiņu kazu zīda, patīltē palīduši.*

ekuř. Sk. *e k u.*

ēķeladata subst. **Tamboradata.** nuôēķelēja paši [segas] aŗ, nuôtaŗbuôrēja a ēķeladatu. tas jaũ ātri iēt.

¹**ēķele** subst. **Neliela ēka; ēciņa.** ēķele i maza mājiņa. / jaũnsaĩmniēkaŗ, ka tik kȃda ēķele, bi laba, ku sȃkt dzĩvi.

ēķeles, vsk. ¹¹**ēķele** subst. **1. Darbarĩks linu un kaņepāju sukāšanai.** ēķele bi linu sukājamȃ aprikte. uz dēlĩti bi sadzĩtas riŗdȃ naglas. pa tȃm vēlk linu saũju uŗ issukȃ pakulas. / ēķelēm bi garas naglas. liēlȃkas, mazȃkas bi. / ēķeles iŗ kuōka dēlis aŗ sadzĩtȃm naglȃm. / ēķeles bi. us tȃm sukȃ linus. pa tȃm pȃri laiŗ tuōs linus. / ēķeles iējēŗ starŗ ceļiēm sēduōt. uŗ tad linus laiŗ uz naglȃm. / ēķele i, ku linus sukȃ. linus izmĩsta uŗ tad sukȃ. / kaņupes aŗ uz ēķelēm tĩrija. tȃm tȃs ŗķiēdras i rupjȃkas.

2. Speciȃls uzpurnis govij (ar sariem, naglȃm), lai viņa nevarētu sevi zĩst. guōvij aŗ bĩ ēķeles piē apaũsiēm. tuŗ pa viŗsu i tȃda juōstiņa. tuŗ iēlika tuōs sarus. ta tȃ guōve nevaŗ zĩst, ka tȃ ēķele bĩ, tȃda kȃ taga suka. ēst viņa varēja, bet nevarēja sevi izzĩst. / [govij] liēk tȃdus apaũšus – ēķeles, naglas iēdzeŗ iēķš tȃ ũspuŗņa. ta viņa nezĩd [savu pupu].

¹**ēķelēt** v. **1. Sukȃt linus.** linus ēķelē [jeb] sukȃ.

2. Draiskuļojoties, plosoties aizskart otru, sagȃdȃt ciešanas. ka [bēŗni] plēsēs, ta teĩca – aka nu ēķelē cic citu.

¹¹**ēķelēt** v. **Tamborēt.** ēķelēt i vēcũ laiŗu vȃrc. tȃs ēķelētȃs ŗāļles, ka sȃka ēķelēt, tȃs turēja liēlu ŗtȃti. / skuōluōtȃja iēmȃcija skuōlas meĩtenes ēķelēt. / apakŗsvȃrki – tiēm bi brudiērēta, piŗkta ŗpice vaŗ paŗu ēķelēta. / [meita] akaŗ ēķelēj ŗāļles viņiēm [vĩrieŗiem]. visi ēķelēj. viņas [ŗāļles] vajdzēj garas ēķelēt, garas uŗ nuō plȃnas dzives. □ **ēķelējamȃ adata** – tamboradata. tu varētu maŗ nuōpiŗkt jaũnu ēķelējamuō adatu.

elektrĩba subst. **1. Elektriskȃ strȃva; gaisma, ko rada elektriskȃ strȃva; elektriskais apgaismojums.** elektrĩba nȃca priēķŗ kara. / bȃrdasnazis bi. tag jaũ aŗ elektrĩbu [skuj bȃrdũ]. / tȃ maŗĩna iēt aŗ elektrĩbu. / iēslēdz elektrĩbu taga. / iēspiēd elektrĩbu! □ **elektrĩbas drȃtes** – elektriskie vadi. ka viņi [kaijas] ũsklĩst, ta te nuōsēd riŗdȃm ũŗ ŗuōgiēm, pa elektrĩbas drȃtēm.

2. Elektrolĩnijas stabs. ka vēŗ sagȃŗ elektrĩbu, nevaŗ ne-kȃ piē tȃs akas tikt klȃt.

elektrĩķis subst. **Elektrotehnikĩs.** viŗ [dēļ] tuŗ bi elektrĩķis.

elektrĩks, -a adj. **Tȃds, kas darbinȃms ar elektrĩbu.** tag aŗ i vējenes uŗ aŗ tuō elektrĩkuō [strȃvu] aŗ.

eleņderis subst. **Neidentificēts augs.** mēs tȃdu puķi pa eleņderi saũcēm a liēlȃm, gaŗȃm, spuōŗȃm lapȃm. tȃdu uz luōgu aũdzējȃm. tag vaĩs tȃdu nav.

elepaŗts subst.; novec. **Zilonis.** tag zĩluōnis – senȃk elepaŗtu saũca. ✧ **izpũst nuo muŗas elepaŗtu** – stipri pȃrspĩlēt (kȃdu, parasti nenozĩmĩgu, faktu, notikumu). nuōtikuŗms bi mas. bet, kȃ sȃka stȃstĩt piēligdami, isnȃca gaŗ stȃsc. ispũta nuō muŗas elepaŗtu.

elerējums, aŗ **ēleris** subst. **Caurȃ vĩle; dekoratĩva noŗuve.** elerējumu a ruōkȃm iŗŗuva – isvēļk diēgu, apŗuva. tȃ iselerēja. / ēleris i tȃc, ka tȃisij gaŗdrȃns. ta tȃisij tȃdas vĩles, caũrȃs vĩles. tuō taga saũc paŗ ēleri, bet senȃk tȃisij caũrȃs vĩles.

elerēt v. **ŗujot veidot cauro vĩli.** muŗms mȃcija elerēšanu. tȃ i iŗŗũŗana a maŗĩnu uz drēbi. elerēja kreķliēm ŗpices, apakŗsvȃrkiēm. / iŗ kȃc iŗŗuvuŗms. ēļerēc teĩca.

ēleris. Sk. *elerējums*.

ēļks subst. **Tēļs, priēķŗmets u. tml., kam cilvēks ziedo un ko pielũdz.** ka cilvēķs kaũ kuō pajeŗ paŗ ēļku, ta tuŗ aŗ nav ne-kȃda jēga.

ēļķŗkins. Sk. *eļŗķĩns*.

ēļķŗķins. Sk. *eļŗķĩns*.

ēļkuone, aŗ **ēļkuonis** subst. **1. Rokas locĩtava, kas savieno augŗdelma un apakŗdelma kaulus; rokas daļa pie ŗis locĩtavas.** ruōka saliēcȃs ēļkuōnē. / dilbis i lidz ēļkuōnē. / kreķla ruōkas bi pavĩstĩtas lidz ēļkuōnēm, ka gȃja mȃĩzi mĩcĩt. / sȃp ēļkuōnis, vakaŗ sasitu. / maŗ akka sagȃja iēķŗ tȃs ēļkuōnes [sȃpes].

2. Piedurknes daļa ŗis locĩtavas vietȃ. tȃ, beŗŗuōtiēs gaŗ tuō siēnu, vaŗ patrĩt caũras ēļkuōnes [par drēbi].

ēlle subst. 1. **Ticīgo izpratnē – vieta, kur mirušo grēcinieku dvēseles izcieš sodu. tā jaū saka – kas netic Diēvaīm, tas nuōnāks ēllē piē vēlna. / kad ēllē trūks vēllu, kad kuņgaīm dārba – teīc, kuī daūdz vagāru. / visi izgājuši, ne-viēnas dzīvas dvēseles nau iēkšā. kuī visi palikuši – nez kādā ēllē sabiruši?**

2. **Neizejama, neizbraucama vieta. ēlle i ne-isejama viēta. / tuī bi tāda ēlle, ka knapi ziīks varēja ratus isvilkt. // ģen.: ēlles; adj. noz. Ļoti liels, ļoti grūts; briesmīgs. apmāciēs laūkā, ēlles tuīmsa ūznākusi. / nu tā akmeņu laūšana bi viēns ēlles dārps. / šuōdiēn, meža pļavā pļaujuōt, bija gaī ēlles karstums! / paī tiēm izbrauktiēm, sliktiēm ceļiēm ēlles muōkas tikt galā. / ēlles zaņķis – tā teīc, ku tā cīlvēki daūdz dzeī, ku siēvs taīsa braīdavu uī vīri iēt tāi zaņķi.**

✧ **ēlle ratā!** – saka, ja pēkšņi nokļūst nepatīkamā situācijā, rodas grūtības, nelabvēlīgi apstākļi. **ēlle ratā!** ūzbraūcu us sklīdu lēdu aī nekalītu ziīgu. ✧ **ēlles praūls** – skops cilvēks. **ēlles praūls i lamuvārc.** / tas vēcaīs saīmniēks skuōps uī pikc. kuō tāc ēlles praūls neduō uī neduō dēlamī mājas! ✧ **kā ēlle** – saka par ko ļoti nepatīkamu, sliktu u. tml. **rati lidz ulēm gā senāk dubļuōs iēkšā. tāc ceļš bi kā ēlle.** ✧ **kā ēllē** – saka par lielu nekārtību, netīrību. **ta bī vīss sagāsc, netīrs, nekārtība. ta kā ēllē tuī isskatījās.** ✧ **aiztriēkt ēllē** – aizdzīt; raidīt projām (kādu), cenšoties atbrīvoties (no kāda). **aīstriēca tuō dzērāju ēllē. ta vaīs nenāca. / vīrs aīstriēca tuō dzērēju ēllē. tas jaū bī liēls dzērēš.** ✧ **ej ēllē!** – saka, raidot kādu prom, arī noraidot kāda piedāvājumu, padomu. **ka lamājās, ta teīca – ej tu ēllē! ka siēvas saūkājās, ta tā teīca.** ✧ **iēt ēlle vaļā** – saka, ja ir liela kņada, troksnis, nesaskaņas. **tuī jaū vakaīr gāja ēlle vaļā. tuī bī tādi jaūniēši sagaiši, dzēra pa daūdz. / kaīmiņi te rājās, biēži iēt ēlle vaļā.** ✧ **iēt kā pa(r) ēlli** – a) saka, ja kur ir nesaskaņas, strīdi, liela kņada. **mājās, kuī nav nekāda kārtība, kuī vairāk rāšanās uī nesaskaņas, iēt kā paī ēlli. / tāc ņigu ņegu tuī bija, gāja kā pa ēlli.** b) saka, ja ir ļoti daudz darba, pienākumu u. tml. **taī dārbā bī dikti smagi. ta jaū grūti gāja – kā pa ēlli. nebī tiē strādāniēki.** ✧ **izraūt kaūt nuo ēlles** – noteikti dabūt ko, pārvarot jebkādas grūtības. **nu tās dēles priēkš tām duīvīm vaīg israūt kaūt nuo ēlles. tad lidz Jāņiēm jaūna istuba būs gatava. / ja tig es gribētu, ta es izraūtu tuōs zābakus kaūt nuo ēlles.** ✧ **lai skrej ēllē!** – lai iet, kur grib, lai dara, kā vēlas u. tml. **laī skrej ēllē! es jaū neduōšu nauđu. viš jaū neadduō.** ✧ **vārās kā ēlles katls** – saka par parādībām spēcīgā vētrā, negaisā. **vētrā ūdeīs vārijās kā ēlles katls.**

ēllīgi adv. **Ļoti.** **kādreīz teīc, ka tad kāc aprunā, ja ēllīgi jāzaguō. / ņagaīka iī nuō vītuōla zara ēllīgi liēla vīca. / sētuve bija tāda ēllīgi ciēta, stiīngra. / viēnas [butes] i tādas liēlas, ēllīgi tādas biēzas.**

ēllīgs, -a adj. 1. **Kustīgs; enerģisks.** **tas viņa brālis bī tāc ēllīks puīsis, tāc izdarīks. // Nemierīgs.** **tas ziīgs tāc ēllīks, neļauī apaūšus uzlikt. // Ar humora izjūtu apveltīts.** **tas tāc špicīks puisis va meīta, kas tā šķiētas tāc ēllīks.**

2. **Izskatīgs, labi noaudzis.** **nu ēllīks gaī tas ziīks skrejuōt isskatās! / priēks paskatītiēs us tuō ziīgu, tāc ēllīks.**

ēļpa subst. 1. **Izelpotais, arī ieelpojamais gais.** **ka ruōkas nuōsalst, ta aī tā silda a ēļpu – sapūš. / rūnītāja iēpūta ēļpu griēzumā uī palaīda [jēru], laī iēt. / ka es bišķi paēimu, ta tūlīt sīrc sāk klapēt uī trūkst ēļpa.**

2. **Ieelpa vai izelpa.** □ **būt (arī palikt) bez ēļpas** – saka, ja trūkst gaisa, ir grūti elpot. **tā dziēdājām visi, cic citām pretī, ka varēja palikt bez ēļpas. / puīšelis tā skrējis, ka nu iī bez ēļpas gaī drīz.** ✧ **aizturēt ēļpu** – kļūt uzmanīgam, saspringt gaidās. **baznīcā visi klaūsijās, ēļpu aīs-turējuši, juō ussaūca Pēteri aī Maīgu.** ✧ **ar aizturētu ēļpu** – ļoti uzmanīgi, sasprindzināti. **tuī visi klaūsijās aī aīsturētu ēļpu. tas bī kas nedziīrdēc.** ✧ **atņemt (arī atjēmties, atvilkt) ēļpu** – a) atpūsties (pēc fiziskas vai garīgas piepūles). **šuōdiēn tā strādājām, ka ne ēļpu nevarējām atvilkt. / lidz puzdiēnām rāvām pļaut, ka ne ēļpu neatvilkā.** b) (dziļi) ieelpot, atpūsties. [zēns] **skrejuōt piēkusi, ka nevaīr atjēmtiēs ēļpu. / tā slāpa dzērt, ka stuōpu izdzēru, ēļpu neat-ņēmis. / piīrtī tāc gaīrs, ka nevaīr ēļpu atvilkt.** ✧ **ēļpa aizraūjas** – a) saka, ja kas pēkšņi pārsteidz, sabiedē. **tuī [ezermalā] tā līguōjās tā zeme, ka tam [gājējam] visa ēļpa aīzrāvās. bi dikti nuōbaīdijēš.** b) saka, uz brīdi zaudējot elpu. **ganelis tā kliēdza, ka guōve iēstrīguse gārli, ka tam visa ēļpa aīzrāvās. / kreptīks šņabis tas bi – ēļpa aīzrāvās.** ✧ **ēļpu raūt (arī ņemt, sist)**

ciēt(i) – panākt, arī būt par cēloni, ka rodas, izraisās elpošanas traucējumi. *ka tas [vējš] pūš, ta tā svilina vaigus, ka pa-galaṁ, ka ēļpu raū ciēt. / tik kārsta pīrte bi, ka ēļpu rāva ciēt. / dviņga iř arī kāda nelaba, asa smaka, tāda, ka ēļpu sit ciēt. / tā sakurinājuši tuō piřti, ka kārstumā ēļpu ņem ciēti.*

ēļpe subst. **Zirga barība, ko ņem līdz ceļā.** *ēļpe i ziřgiēm gařam ceļam ēdiēns līdz. tuř bi siēns, aūzas.*

ēļpēt v. **Atpūsties; atelst.** *ēļpēt – tas i addusētiēs pēc grūta dārba.*

ēļpēties v. **Iztikt (parasti ar mazumu).** *ka bi maz gaļas, kuō nuōkaūt, ta piēpiřka kādu kapu mēncu. ta jaū varēja ēļpētiēs. ēļpētiēs iř istikt.*

ēļpināt, arī **ēļpināt** v. **Ievadīt un izvadīt (kādam) no plaušām gaisu.** *tuō paģībušuō sāka ēļpināt, uñ [viņš] atmuōdēs. / tā dziřdēja, ka dabuja viņu mākslīgi ēļpināt.*

ēļpuot v. **1. Uzņemt skābekli un izdalīt ogļskābo gāzi (par cilvēku vai mājdzīvnieku).** *brūšļaks i ziřgiēm slimība. viš dikti ēļpuō uñ kāsē. / es slimuōju a kaklu. es dikti grūti varēju ēļpuōt. / ka bi plūči vaiņīgi, ta [zirgi] ēļpuōja tā grūtāk. / iēsnas i ritīga slimība, nevar ēļpuōt. / ja viš [zirks] dikti ēļpuō, ta viš i tās nāses iēplētis. / iēnāši i ziřgam, saaukstējiēs ka i. ta viņus a tādū siltu [ārstē] – ūzmaūc tādū kuli. tuř tāt siēns saplucināt, lai ēļpuō iēkšā. □ **ēļpuojamā rīkle** – elpvads. *ka dzeruōt vai ēduōt ēļpuojamā rīklē iēgāja ēdiēns, teīca – iēskrēja uōtrā rīklē, jākāsē.**

2. Ielpot (piemēram, aromatizētu gaisu). [slimniekam] *lika gulēt uz avju sūdiēm, ēļpuōt priēžu skujas. / ta [ka zirgam bija ienāši,] lika ēļpuōt sasutinātus siēna ziēdus – iēlika kulītē uñ uzmaūca uz degunu.*

ēļsāt, arī **ēļsāt, eļsāt, eļsāt, eļst** v. **1. Elsot.** *ka saskrējiēs, piēkūsis, ta ēļsā. / suņs ēļsā. / ziřks sāka dikti ēļsāt. / ziřks i saskrējiēs, eļsā. / puīkas ar eļsā saskrēšiēs. / ziřgi sabraukti, ka eļsa viēn. / nu jaū varēs ziřks eļst līdz vakaram [pēc smagā darba]. □ **eļsdams pūzdams** – ar lielu piepūli. *Jānis nesa tuō savu piñdeli eļzdamš pūzdamš. / māte strādā eļzdamā pūzdamā, lai mēitai sakrātu liēlu pūru.**

2. Radīt šņācošu troksni (par vēju). *vēš eļš – tas tāda šņākuōņa būtu. / āzeniñ vēca [sieva], tas eļš visu nakti.*

eļšķins, retāk **eļšķins, eļšķins** subst. **Cietināta, atsevišķi liekama priekšdaļa kreklam.** [viriešu krekla] *priēkšā tādū eļšķinu baltu lika vėl. nu tas tāt bi īpašiēs līdz a tuō krāgu. ta vėlāk sāka rastiēs tiē krāgi a visu tuō eļšķinu. piřmāk bi tas krāks īpaši uñ tas eļšķiñs īpaši. pakaļā bi tāt puōgu caūrumš tam krāgam. uñ tam eļšķinam aka bi puōga, ku viš bi sapuōgāt. uñ ta pakaļā tuō krāgu vajdzēj aīz muguras us tuō eļšķinu viřsūm uspuōgāt. / ūzliēk eļšķinu vīriēm – ta kā šiřciti priēkšā. smukumañ tuō lika. cic nuō samata bi, kāt musturīc bi, kāt rakstiñš. / liēliēm puīsiēm a bi tas eļšķiñs tāt, ku tas iššūtaīs, tā priēkša. ta tādū krāgu uñ slipšu ne-maz nebi. / kam jaū tā adītā jaka nebi, tad aka tādū eļšķinu nuōadija, ka baznīcā iēt, lai var aīzlikt priēkšā. vėlāk sāka adīt tādus eļšķinus ar adīšanu. isadija tādū – apmēram us trīs plaūkstu platumu – tādū eļšķinu priēkšā. / ta aka krāgus lika, eļšķinus [jeb] eļķšķinu.*

e-lū interj. **Lieto stāstījuma ekspresivitātes pastiprināšanai, lai izteiktu nepatiku, izbrīnu.** *e-lū, vēzumš grāvī! issaūciēns tas i.*

ēļūns subst. **1. Alauns.** *ēļūns ta kā tāt akmeñs. priēkš krāsuōšanas viņu liētuō. / ēļūnu liētuō, kad ādas ģērē. ka [ādas] raūdzej, lika ēļūnu klāt. tas bi tāt balc. aptīkā varēj dabuīt piřkt. ka ēļūnā raūdzej, ta bi mīkstas. / vis-piřms ādas ismazgāja skaīdras. ta sataīsija raūgu, ēļūnu. / mañ vėl tag i ēļūns. viņš i tāt balc. ka ādas ģērē, ta vaīg ēļūnu. / liēka gaļa uzlaižās us kādū iēvaīnuōjumu. ta sadēdziñ ēļūnu uñ apkaīsa. uñ liēkā gaļa nuōiēt, uñ sadzīst.*

2. Alva. *tas [lampas] buñduļs piēluōdēc ar ēļūnu. iskaūsēja uñ iēlēja tai viētā. uñ ta sasala, ta turējās. ēļūns nekūst tā viēgli. iskaūsēja ēļūnu uñ ta usspiēž vīrsū, piēluōdāja pa jaūnu.*

eļļa subst. **1. Viela (parasti taukaina), ko iegūst no dažiem augiem vai derīgajiem izrakteniem.** *eļļu nēēda. tādās eļļas ne-maz nebi zināmas. uz laūkiēm ar taūkiēm cepa. / tuōrēiz bi tās cepamās eļļas vairāk kā taga vėl gañ-drīz. saūlespuķu eļļa uñ kokosa eļļa bi, uñ vi-sādīgas. uñ ta cepa tajās. / [ar taukiem] cepe peñkuōkus, zives, uz maīzītes smērēja, ka soiēsta nebī. ta jaū eļļa nebija. / es labāk eļļā iscepu tuōs peñkuōkus, tad labāk gāršuō. bet mañ negāršuō tuōs*

taūkuošs [ceptas pankūkas]. □ **eļļas drēbe** – speciāli apstrādāts, ūdensnecaurļaidīgs audums. *eļļas drēbe bi – paši piēsmērēji, pirmāk a peņnicu, ta aŗ kaŗ kŗdu liņeļļu, lai būtu mŗksta. nuŗpiŗka viēnkŗŗu biēzuŗ nesuliņu.*

2. Petroleja. *pa dedzinamu ūdeni nesaŗca [petroleju]. iēlei laŗpŗ eļļu, lai deg. / ka smagi gŗja tŗ [zŗģa] vilkŗŗana, ta ussmēŗēja petrŗleju – paŗ eļļu senŗk saŗca.*

eļļŗt, arŗ **eļļuot** v. **Ziest (ko) ar eļļu; ievadŗt (kur) eļļu.** *sasprēģŗjuŗŗas kŗjas eļļŗja uŗ a kreŗmu smēŗēja. / katru reŗzu jaŗ neeļļuŗja [durvis]. lai ķŗkst!*

emalŗjēt, arŗ **emalŗjēt**, **emelēt** v.; parasti divd. formŗ. **Pŗrkŗt ar emalju.** *tŗda ŗumkaruŗte bi, aŗ kuŗka bi sŗkumŗ. vēlŗk nŗca bleķa, emalŗjētas. / eŗmeļētuŗs traŗkus es aka bēŗzu [ar sodu], ka viņi tŗ aplŗduŗŗies. / senŗk jaŗ aŗ bŗ emalŗjēti traŗki. / zapti vŗŗija vara grŗpjuŗs, eŗmeļēc nebija.*

eŗmbiere subst. **Ingvers.** *ta bi eŗmbiere, laiķaŗ tagadējŗs iŗngveŗs. tŗs bi iēķŗŗķīgi liētuŗjamas [zŗles]. / vaŗģ piēlikt eŗmbieri [kŗdam ēdienam] – tŗ senŗk teŗca.*

eŗmblema subst. **Emblēma.** [cara laikŗ] *us pusrubli sudraba bi valŗsc zŗmuŗks, eŗmblema.*

eŗmbulis subst. **Cilvēks, kas neskaidri, nesaprotami runŗ.** *eŗmbulis i tŗc bubeklis, tik nuŗbubina.*

emelēt. Sk. *e m a l j ē t.*

eŗmma subst. **Sieviete (parasti algota), kas zŗda cita bēŗnu; zŗdŗtŗja.** *eŗmma bi kad-reŗz zŗdŗtŗja. jaŗ priēķŗ laŗka [viņu] sarunŗ kuŗģi. tiklŗdz viņŗi dziŗms, tŗ viņŗi jŗacstŗj savs bēŗns uŗ ta jŗiēŗ piē tŗ kuŗģa bēŗna. / tad jaŗ piŗŗēŗtŗ kuŗģi meklēja tŗdas siēviētes, kas gŗj bēŗnus aŗdzēŗ. tŗs pa eŗmmŗm saŗca. / jŗ, uŗ tŗdu tik varēj eŗmmu jeŗŗt, kas savu bēŗnu nevŗķa va aka bi actŗjse viņu. jeb aka tŗdu, kaŗ pulķu piēna bi. □ **iēŗ eŗmmŗs** – bŗt par sveŗa bēŗna zŗdŗtŗju. eŗmma i, kas gŗja zŗdŗt bēŗnus. gŗja eŗmmŗs peŗnŗtiēŗ. pa tuŗ maksŗja. / tŗs meŗtas, kaŗ bēŗni bi bes vŗra, gŗja Liēpŗjŗ eŗmmŗs zŗdŗt bēŗnu ŗŗdiēŗm.*

eŗmme subst. **Burta m nosaukums (izrunŗ).** *Jēpŗtis jaŗ mŗk aŗzbuŗtuŗt lidz buŗtaŗ eŗmme.*

ēna subst. **1. No pretējŗs puses apgŗismota (piemēŗam, priēķŗmeta, cilvēka) tumŗs atspŗdums uz gaiŗķa fona.** *ka jaŗ nŗk liēla, gara ēna, ta jaŗ ziŗ, ka pavakaris i. / ganelis mēŗa savu ēnu – kŗju pēdas viēnu aŗz uŗtras liēk lidz galŗvas viēŗaŗ. ta tuŗ [pulksteŗna laiku] varēja nuŗteŗkt tŗ uz matu. / ja paŗ ēnu varēja pŗrkŗpt, ta bi puzdiēna – pulķstēnc divpacmit. / kad ēna saŗlē vis-ŗŗakŗ, ta puzdiēna. ✧ **kŗ ēna** – saka, ja (kŗds) neatlŗdīgi seko. mazaŗs puŗka vazŗjas tiēŗm liēliēŗm lidz kŗ ēna. ✧ **baŗdŗties nuo savas ēnas** – bŗt ļoti bailģgam. tas puŗka i tik bailģks, baŗdŗds nuŗ savas ēnas. tuŗ it nekŗ nav, bet viŗ baŗdŗds. ✧ **mest ēnu** – bŗt par cēloni, panŗkt, ka (kŗds) tiek kompromitēts. viŗ i tŗc liēls dzēŗŗjŗs uŗ a savŗm izdarŗbŗm meŗ ēnu uz visu ģŗmeni.*

2. Vieta, kur kas neļauj krist gŗsmas stariem. *cik laba ēna piē sila meŗa, ganuŗt luŗpus! / kuŗku, mŗju ēnŗs – visŗr bi kupēnas. / piē biŗzmales laba ēna. / uŗ, ka ēnŗ [rasaskrēŗliņus] nuŗŗŗvē, ta tŗ sabeŗ kŗdŗ kulŗtē, lai viņas stŗv. / guŗvis salŗda ķŗksliēnŗ, ka nevaŗ ne isvŗkt. tuŗ i ēna. / [kŗds augs] meŗuŗs aŗģ, tŗduŗs krŗmŗjuŗs, ēnŗ aŗģ. ✧ **atstŗt ēnŗ** – neievērot; neiesaistŗt (kur). tuŗ viēnu brŗli tiē citi tŗ actŗja ēnŗ, nejēma lidz viņu, ka gŗja spēļētiēŗ. ka dalija maŗtu, ta aŗ actŗja ēnŗ.*

3. Vieta, kur kas neļauj pŗst vējam; aizvējŗ. *kaŗ kuŗ vaŗbŗt kŗdu ēnu vaŗdzēŗu paskatŗtiēŗ, lai nepŗŗ. / nuŗ visiēŗ triŗŗ vējiēŗ te [laidarŗ] i ēna. / nestŗvi tŗ vējŗ, stŗvi ēnŗ! // **No lietus aizsargŗta vieta; vieta, kur var paslēpties vai (ko) paslēpt (piemēŗam, no lietus).** sŗk smidzinŗt lietus. iēŗiŗ ēnŗ! / pa nakti suŗi laŗķa bi – va nu viŗ iēlŗda ku ēnŗ pagulēŗ, va bŗdŗ. / tŗda lietus mŗkuŗŗa uzgŗja, ka jŗmŗk ēnŗ. / ragus uŗ citas dzēļs liētas, ēnŗ neiēliktas, sarŗs. kŗrtģks saŗmniēķs savas liētas glabŗ, neļauŗ sarŗsinŗt. glabŗ ēnŗ, paŗuŗbelē, nuŗjumē. // **Vieta kur iekŗŗ.** ziŗģi stŗv stedelē, ku tŗdas piēbraŗcamas viētas. tiē rati paliēķ laŗķu pusē, uŗ tuŗs ziŗģus piēbraŗc ēnŗ. tŗda pajuŗte tŗ kŗ vēŗaŗc bŗtu. siles priēķŗŗ. / lai visu labŗbu savŗktu ēnŗ, rijŗ vaŗģ liēlas rŗmes.*

4. Mŗjvieta; pajumte. *ka tas tēŗ nuŗmira, ta tŗ pamŗtei aŗ vaŗdzēj duŗt maŗze uŗ ēna tuŗ tŗ mŗjŗ.*

✧ **ēnŗ nuŗpelŗnŗs** – saka, ja nauda ir nopelŗnŗta ekonomējot (piemēŗam, iegŗta, nopēŗkot preci vairumŗ par lēŗķu cenu tŗlŗķai pŗdoŗanai par dŗrgŗķu cenu). [veikala īpaŗniēķ] *maŗtas iēpiŗķa tuŗ, kuŗ pŗrdeva vaŗŗŗkumŗ. tuŗ bi lēŗŗķ. ka isnŗca lac, ta bi diēzgaŗ. ēnŗ nuŗpelŗnŗc.*

ņnaine. Sk. *ēniens*.

ņnains, *-a*, retāk **ņnāks**, *-a*, arī **ņnīgs**, *-a* adj. **Tāds, kur ir ēna.** *plavas ņnainās viētās siēns nav izžuvis. / knaūši baruōs lidinās, vairāk vakaruōs un ņnainās viētās. / iēsīm taī sētiēnā! tuī i galc, kuōki. tuī tāda ņnāka viēta. / te tāt ēnīks, vēss. / maī jaū aī, ka saūle iēt uz uōtru pusi, paliēk ēnīga tā istaba. // **Nomalš, savrups.** tā kā acsevišķi ķembeķini nebi, ta [kāzinieki] tupēja, ku kuīš atrada kādu ņnāku viētu, – vairāk gaī rijas aīzmuguri, gaī staīļa aīzmuguri.*

ņnāt v. **Darīt (ko) ēnainu; ēnot.** *nuōzāgāja tuō liēpu – bija tāda kupla. bet tēs teīca, ka ņnājuōt laūkā ābeles. / tiē kuōki naū te labi. tiē ņnā visas puķes laūkā.*

¹**ēndelēties** v. **Tirgoties.** *ņndelētiēs [ir] tiīguōtiēs. / žic sētā ēndelējās a ļaūdīm. / aī žīdu jaū iznāca dikti ilgi ēndelētiēs.*

^{II}**ēndelēties**, arī **ēndzelēties, eņģelēties** v. **Dauzities; draiskuloties.** *kuō tas suīs pus diēnas vaī ēndelētiēs pa laūku! / kuō tiē puīkas vaī eņģelētiēs cic a citu! / nu tiē puīkas nebeīdz ēndzelētiēs pa laūku! / ēndzelētiēs i plēstiēs.*

eņderēties v. **Mainities, klūt citādam (piemēram, par laiku, vēju).** *laīks eņderējas. / visu nakti pūta diēnvidu vējš. nu viīš sāk eņderētiēs. // **Mainities (par slimības gaitu).** [slimnieks] iēdzēris zāles, jāgāida, vaī slimība eņderēsiēs uz labu va sliktu.*

eņdzelēties. Sk. ^{II}**ēndelēties**.

eņdzete. Sk. *eīnzace*.

eneģģija subst. **Spēja veikt fiziskas darbības, kustības; možums (cilvēkam).** [rijā] *rakstā situōt, kulšana bi daūdz viēglāka, prasija mazāk enefģģijas, kā tiēm, kas rakstā nemācēja sasist. / ka jaū bi jaūns, ta jaū tāda enefģģija bija, laī cik bi nuōgūris.*

eņgt v. **1. Gaidīt.** *nu tu vari eņkt.*

2. EH I 369: suchend durchstöbern (gāzt visas malas apkārt).

eņgvēre, arī **eņgvēre** subst. **Ingvers.** *putzēvele līdzīga eņgvēreī, ārstniecības līdzeklis. liēkas, ka tāda smērīte bija. / kad [pavasari] piīmuōreīz laīž ganuōs, [govīm] deva kukulīšus nuō rudzu mīltiēm, eņgvēres. tās tādas buīvības.*

ēniens, arī **ņnaine** subst. **Paēna.** *nāc, pasēdēsīm kuōka ēniēnā! / siēnu paspēja iēvākt ēniēnā. / ka bi pāēsta puzdiēna, ta varēja bišķi ņnainē atpūstiēs.*

ēnīgs. Sk. *ņnains*.

eņgvēre subst. **Ingvers.** *putzēvele līdzīga eņgvēreī, ārstniecības līdzeklis. liēkas, ka tāda smērīte bija.*

eņkurele. Sk. *eņkurelis*.

eņkurelis, retāk **eņkurele** subst. **Neliela muca (eņkuris).** *muca bi siītu stuōpu, pusmuca – piēcdesmit stuōpu, eņkurelis – diūdesmit piēci stuōpi. / bi maza eņkurele, tas bi eņkuīš. abi gali ciēt un vidū tāt spuīc, tāt kuōka puļķis nuōtaisīc. a tuō aīsspuīndēja ciēt, tā ka nelejas laūkā. ka jaū liēli saīmnieki, ta piēstiprināj tuōs galuōs siksnu, ka vaī panēst.*

¹**eņkuris**, arī ¹**eņkurs** subst. **Neliela, slēgta muca (piemēram, šķidruma pārvietošanai, sviesta gatavošanai) ar tapu vai krānu.** *eņkuris bi – abi gali ciēt. viēnā galā bi taps. cic eņkuīš bi diodesmit litri liēls, bi piēcdesmit litru. tuōs nuō brūža piīka. stipri dikti bi, nuōstīpāti. / eņkuīš i tāda mucīņa apstīpāta, sānuōs caūrumīs, tas tas spuīc taī sānā. un galā iī mas caūrumiīš. pa tuō leī iēkšā alu. / eņkuīš tāt gareīc. tam bi četras stīpas. tuī tāt caūrumiīs, ku lēja tuō dzēriēnu. ka iēlēj dzēriēnu, ta gulus stāvēj. eņkuru ceļā liētuōja. katru diēnu tuō neliētuōja. divi dubēni [galos]. / bi sviēsta muca [jeb] sviēsta eņkuīš – liēla muca, kuōka, viīsu četkraītiīks spuīc. varēj pa divi, trīs spaīni uz-reīz saliēt kreīmu iēkšā. / sviēsta kulšanaī liēlaīm daūdzumaīm liētuōja kādu metru garu mucu. saūca pa sviēsta mucu vaī sviēsta eņkuru. / muīžā muōdefniēki piēnu veda iēkš tā eņkura uz Liēpāju. mēs alu taīsijām – tuī iēlēja. / neš [bērza sulas] kādā viēnā viētā – vaī kādā balōnā, senāk eņkurī, ku pa krānu laīda. / alu taīsija un raūdžēja mucā, piīdija eņkurī. / ja bi saīs, ta pajēma viēnā eņkurī kārstu ūdeni līdz, ku ruōkas iēbāst pamērcēt tik, la [skalojot] nesasaīst. / ustaīsa tādu steķi. un ūzliēk alus eņkuru viīsu. ta viīš ne-kuī vaīs nekustās.*

^{II}**eņkuris**, arī ^{II}**eņkurs** subst. **Ierīce ūdens transportlīdzekļu nostiprināšanai brīvā ūdenī.** *Liēpājs ežerā zvejniēkiēm eņkuīš nebi vaīdzīks, juō laīvas bi viēglas un ežerš sēkls. / laīvu acstāda uz eņkuri. tas būtu tik-pat – piēsiēt. / tiē [ūdas] i izmēsti. ja laīks laps, [laīva] paliēk dažas*

stuņdas uz eņķura, ta sāk ievīlēt tuos apakaļ. / eņķura vire. / ka izbrauc jūrā, ta izmet eņķuru, ka grib palikt uz vietas. un ta aka paceļ eņķuru. ✧ **eņķura aūse** – trīsstūraina, plakana enkura daļa, kura, velkot enkuru, tiek ievirzīta gruntī. [vētras laikā] *tas pac eņķuhs netiek mesc tā kā parasti, bet uōtrādi. atsiēn a tuō viri piē aūsīm – eņķura aūses [sauca] – un ta izlaiž. / ir eņķuri aī viēnu aūsi.* ✧ **kā veļls ar eņķuri** – ļoti ātri. *tas [puika] tā nuōgāja kā veļls ar eņķuri! ka jaū sākās veļlapēda, ta jaū tā teica.* ✧ **pacelt eņķuru** – aiziet, atstāt (ko). *nu tas sliņkaīs kaīmiņš būs pacēlis eņķuru. nēredz viņu vaīrs te. / viņš [brālis] pacēla eņķuru un aīsbraūca. laīkam sastrīdējās.*

eņst v. **Meklēt.** *ku palika nazis? vaī visas malas eņst aūkšā, bet naū!*

¹**eņkurs.** Sk. ¹*eņkurs.*

^{II}**eņkurs.** Sk. ^{II}*eņkurs.*

eņzace. Sk. *eīnzace.*

eņzete. Sk. *eīnzace.*

eņģe subst. **Vira.** [durvīm] *tās eņģes bi tādas iētaīsītas – nevis tādas kā taga eņģes. tādas kalējkaltas eņģes bi, kas uz abi pusi tāīsāmas. viņas bi taī duru vidū. / ta bi tādas eņģes, ka dures bi uz abi pusi tāīsāmas. / [loga] viēna puse attāīsāma vaļā – uz eņģēm. / ja tā viēna skrūva netuī, ta tuī vēl i uōtra, kuō tuō eņģi piēskrūvāt. / tādas lādes bi, a vāku, četrkaītīgas. tam vākam bi tādas eņģītes, ku paceļ, nuōlaiž. / piē galvas viņi [govij] i tādas kā eņģītes. ta vaī kustināt aūses.*

eņģelēties. Sk. ^{II}*eņdelēties.*

¹**eņģelis** subst. **1. Pārdabiska būtne, Dieva sūtnis, kam parasti ir spārnota jaunekļa veidols.** *baznīcā mācija, ka eņģelis katram cilvēkam sārks. ✧ kā Dieva eņģeliši – saticīgi, mīli. tas jaūnaīs pāris dzīvuōja kā Dieva eņģeliši, saticīgi un labi.*

2. Rokas mazais pirksts. (LFK 9, 1)

^{II}**eņģelis** subst.; dem. **Dancis.** *Dažu tautisku deju, tā saucamuo „dižuo danču” nosaukumi – [...] piecu puišu dancis, [...] mazais eņģelits.. (Etn. IV, 80).*

eņģelišu: □ **eņģelišu siērs** – Holandes siers. *večāmāte bi dziīrdējse pa tādu Holanēdes siēru, bet viņa teica eņģelišu siērs.*

eņģēt v. **Piestiprināt (durvīm) viras.** *durvis eņģēja, tuōs tapus sadzina. / tēs eņģēja dures, bi izdilušas tās eņģes, neturējās. / tās dures vaīg eņģēt, iēsmērēt.*

eņģētis v. **Smagi, neatlaidīgi strādāt.** *eņģētīs ar kādu reīzu isteīc, ja runā paī strādāšanu. tas būtu ta kā tādu dikti smagu dārbu cītīgi, neatlaidīgi darīt.*

eņģīgs, -a adj. **1. Stiprs, spēcīgs; izdarīgs.** *daš saka arī us tādu stipru vīru – tas tāt eņģīks vīrs. / ir tāt teīciēns – mas, bet eņģīks. puīsis maza aūguma, bet kriētns visūr – dārbuōs un nedārbuōs ar.*

2. Kašķīgs. *eņģīks – tuō jaū saka, ka tāt kašķīks cilvēks pagadās.*

eņķēties v. **Stridēties, bārties.** *eņķētīs atkal ir stridētīs.*

eņķīgs, -a adj. **Kašķīgs.** *tas tāt eņķīks cilvēks, stridīks cilvēks.*

epizode subst. **Atsevišķs notikums, atgadījums, arī nejaušs blakusapstāklis, notikums.** *viēna epizode – tāda veča nabaģe [bija]. viņa staīgāja apkārt. Jaņševskis pa tuō raksta „Vaskaīnī”.*

ērbergis, arī **ērbērgis.** Sk. *ēberģis.*

ērce subst. **Sīks vai ļoti sīks zirnekļveidīgo klases dzīvnieks, kas parazitē uz augiem vai dzīvniekiem.** *ērce i kukaīnis, kas iēsūcās ādā luōpiēm un cilvēkiēm. vis-vaīrāk mežā. / ērces piēzīžas guōves tešmenām tik rešnas kā pupas. / ērces vaīrāk i gar aūsīm un piē tešmena – pupu stārpā, paslēpenēs. guōvīm jaū a-viēnu jāapskata. / mūsu Dadzīm galvā bi eī ces. / rudziēm ērce piēmetās. tas tāt sārkaīs kukaīnelis. ta viš tuōs graūdus ismaītā. ✧ kā ērce – dusmīgs. teīc arī us piktu cilvēku – tas ta kā ērce! ✧ iekuōdiēs kā ērce – saka, ja kāds (kādam ko) pārmet, izsaka neapmierinātību. iekuōdiēs kā ērce – teīc us kādu, kas nav apmiērināt ar dārbu un viēnmēr isteīc nuōsmādējumu. / nu daru jaū labi, bet viņš [tēvs] iekuōdiēs kā ērce – pārmet un pārmet. ✧ iezīdiēs kā ērce – saka, ja (kāds) ir neatlaidīgs, dara (ko) aizrautīgi, pamatīgi, ilgstoši. tas [vīrs] dārbā iēzīdiēs kā ērce.*

ērcēns, arī **ērfts**, **lērfts**, **ērcene** subst. **Spēļu kārts ar sirds attēlu.** *sārkanaīšs i kāraus uñ ērcēņš. / kreicis, pīķis, ērc, pučis – četras sugas tik kārtēm iř. vis tuō liēlākuō [kārti] sauc dūzis. / ērta dūzis, kreiča dūzis. / es isspēlēju ērtu. / ērcene i kārte. vīri, spēlājuōt spēlas, lika pretīmspēlētājiēm isspēlēt ērceni. ✧ kā ērcēņš – saka par enerģisku, strādīgu cilvēku. viñš i vešēls, visu kārtīgi iēt uñ strādā, viss viņam labi izduōdās. tas kā ērcēņš iř!*

ērcētis. Sk. *ecēties*.

ērcīgs, **-a**, arī **ērcīgs**, **-a** adj. **1. Nesaticīgs; neizdabājams; kaprīzs; kašķīgs.** *ērcīks – tas tāt nesaticīks būtu. / tā tāda ērcīga [sieviete], nevař satikt ne ař viēnu. pēc prāta nevař viē izdarīt. / viñš [kaimiņš] jaū tāt ērcīks, tāt kašķīks. / tas puīka šuōdiēn tāt ērcīks.*

2. Nedraudzīgs (par suni). *tas suñš i dikti ērcīks, nevař glaūdīt. vař iēkuōst.*

ērcināt, arī **ērcināt** v. **Kaitināt; ķircināt.** *ērcināt – tas ař tāda kaitināšana. saērcināt ziřgu va suni ař vař. ta viš dusmīks. / kuō tu ērcini tuō bērnu! ka brēc, ta iēduō pupu! / kuō tu tuō suni ērcini! viñš tev veļ iēkuōdis!*

ērcis subst. **Cilvēks vai dzīvnieks, kas ir nedraudzīgs, ko var viegli sakaitināt.** *tas suñš liēls ērcis, neļau glaūdīt pret spalvu.*

ērdīt. Sk. *ērst*.

ērglis subst. **Liels, plēsīgs piekūnveidīgo kārtas putns ar masīvu ķermeni un gariem, platiem spārnjiem.** *ērglis aūkstu gaīsā isskatās kā mas kamuōlīns. / plēsīgi ērgļi paķef dzīvu vistu uñ neš pruōjam. / ērgļi te nau. / [cara laikā] us pusrubli sudraba uñ uz rubli bi Nikolajs Uōtrāis. uōtrā pusē bi ērglis. / večaimāteī bi pazudis krusta rublis. tas bi sudraba. viēnā pusē bi krusc, uōtrā pusē bi ērglis. / kapeīķi bi – viēns kapeīķis bi a nuīmuru viēns uñ uōtrā pusē ērglis.*

ērgēles subst. **Pūšamais mūzikas instruments, kas sastāv no daudzām stabulēm, kam ir taustiņu klaviatūra un ko darbina ar pneimatisku sistēmu.** [baznīcas] *galā bi ērgēles. / ērgēles bi skuōlā – tādas maģinas bi. / ērgēles baznīcā spēlēja skuōluōtājs Skara. viš pac spēlēja ērgēles. / kad lika katris savu ařtavu, ta nuōpīrka baznīcā ērgēles.*

ērgēlēt v. **1. Intensīvi, skaļi dziedāt.** *tuō Maīgužu nevař aīzdziēdāt. tā jaū kā ērgēlēt ērgēlē. / kādēļ mana skaļa balss ērgēlēt ērgēlēja? vař tādēļ ērgēlēja, ka neliētis klaūsijāsa? // Raudāt. nu tā ērgēlēja visu nakti tas bērns. būs slimš.*

2. Maut, blaut (par mājdzīvniekiem, parasti govīm, cūkām). *ka guōves maū, ta ař teic – ērgēlē. guōves jaū ērgēlē, grib ēst. / cūkas stallī sāk ērgēlēt, grib ēst.*

ērgēlnieks subst. **Mūziķis, kas spēlē ērgēles.** *skuōluōtājs Skara bi ērgēlnīeks. / ērgēlnīeks abraūkāja rudeniēku saīmeniēkus uñ sajēma nuō katra siēku graūdu pa ērgēļu spēlēšanu baznīcā. / ka viš [skolotājs] apprecējās, ta viš nuōgāja uz Gruōbīnu pa ērgēlnīeku.*

ērķšķains, **-a**, arī **ērķšķains**, **-a** adj. **Tāds, kam ir ērkšķi.** *kazenes badīgas dikti, ērkšķainas. / tiē ruōžu stādi iř dikti ērkšķaini. / tas krūms i dikti ērkšķains. nelaīd tuō mazuō tuř klāt!*

ērķšķis, arī **ērķšķis**, **ēršķis** subst. **Asa lapas pielape vai vasas pārveidne.** *ērķšķi ruōzēm. / mañ ruōkā iēdūriēs ērkšķis, uñ nu sāp. / ravējuōt puķes, ruōzes ēršķis iēdūrās pīrkstā. // Augs, kam ir asas lapu pielapes vai vasas pārveidnes. [mežā] tādi krūmi, tādi kārkli sāaūguši, vāverīts. i viētām tādi ērkšķu krūmi. □ ērkšķu ruōze – mežroze (*Rosa canina*), savvaļas roze. tās ērkšķu ruōzes dikti badīgas. tām pat suns negrib iēt tuvumā.*

ērķšķruōze subst. **Mežroze (*Rosa canina*); savvaļas roze.** *tā iř tā ērkšķruōze, kas vairāk aūg pa mežiēm. uñ, ka viņa nuōziēd, tad galā tāda sārkana uōga. tā iř tā mežruōze tā ērkšķruōze. jā. / ērkšķruōzes te aūg piē sētas žuōga uñ ziēd visu vasaru.*

ērķšķuōgas, arī **ērķšķuōgas** subst. **Jāņogu dzimtas krūmi ar ērkšķainiem zariem un lielām iegarenām ogām (*Ribes uva-crispa*); šo krūmu ogas.** *nu krūmi – jāņūōgas uñ ērkšķuōgas. / muñš te labi tās ērkšķuōgas sāaūgušas. senāk pař krizduōlēm saūca. tas [ērķšķuōgas] iř jaūns vārc. / ērkšķuōgas i tās pašas krizduōles.*

ērķulis, reti **ērķule** subst. **1. Vārpsta, sprēsliņa (parasti kopā ar kodeļu); vērpšanai sagatavots (vilnas, linu, pakulu) vīšķis.** *tāt ērkulis ař i, ku liēk vīrsū pakulas, linus. tā tāda kuōka lāpstīņa. tuō ař sauc pař ērkuli. tādā gařā kātā tāda lāpstīņa klāt i. uñ a puļķīti piēduř [linus vai pakulas]. tuōs linus ispurina tā uñ ta piēduř a tuō puļķīti. tas skaītās ērkulis, ratina*

ērķulis. / tā lāpstiņa skaītījās ērkulis. bet tiē lini jaū us tuō ērkuli iř piēdūrti. / ērkulis i dreijāc. ta tāda dēlīte, tā piēdūrta. ta liēk [ratiņam] linu ērkuli viřsū. ja liēlu ērkuli uzliēk, ta visu diēnu i kuō vērp. / ērkulis i tāda gara nūjina, tuōs sānuōs caūrumiņs. uņ ta kâ plaūkstina [izskatās]. ta tuř ūsliēk tuō kuōdelīti uņ vērp. / ērkulis maņ taga-dīt istubā vaīg būt kaū kuř aizbāsc. / upīt' nesīs līguodama baltu linu ērkulīti; tautas vedīs dziedādamas baltu linu vērpējīnu. (LTD VII 474) / vēl tik viēns ērkulis pakulu bi jāsavērp, ta bi savērpas visas. / izpūris kâ ērkulis, izpūruse kâ ērkule – vēci cilēki tā sacija. / ispūris kâ ērkulis – tas tāt ispūris. / va tuō galvu nevari sasukāt? ispūruse kâ ērkule.

2. Tridekšņa paveids. šēperis, šēperītis [jeb] ērkulis, ērkulītis [sauca]. uz neliēlas kuōka nūjiņas a pēdiņu galā apkārt piēsēja uz drāti savērtus dažādu krāsu biēzus lupatiņus. laī viņi cic nuō cita ačšķīrtuōs, nekristu kuōpām, iēlikti atstārpēm nuō zuōsu spalvām spīgas. / ka gāja dziēdāt, ta tuō ērkuli jēma līdz. / vedējinēm katri bi šēperis [jeb] ērkulis ruōkâ. tas bī a tādīēm pušķiēm. / dancā, mana ērkulīte, tautu galda galiņāi! (LFK 1818, 1034)

ērķis subst. **Venteru pišanā izmantojams priekšmets.** piē [lielās istabas] ziēmēļpuses siēnas vēcuō saīmniēku stūris – gulīta, galīdiņš, vēcātēva ārķis [jeb] ērķis, kuř veñterus megžģa.

ērmīgs, -a adj., arī **ērmuots, -a** divd.; adj. noz. **Savāds, neparasts, jocīgs.** ka tik tas ziřks nebūtu sliņms! tāt ērmīks – nēēd, spicē aūses. / kas pař viēnu ērmīgu micīti maņ! / ka tas Jēcis iēdzēris, tāt ērmuōc isskatās. / viņš tāt ērmuōc. nevař saprast, kâ viņam iētapt.

ērmōnika(s). Sk. *ē r m ū ņ i k a (s)*.

ērmōns subst. **Harmonijs.** piē tā ērmōna piēiēt, piēdeva dziēsmām balīsu.

ērmoņika, arī ērmōņika(s). Sk. *ē r m ū ņ i k a (s)*.

ērms, reti ērmulis subst. **1. Tas, kas ir savādāks nekā pārējie; tas, kas ir neparasts, dīvains.**

[puiis] abģēriēds kâ ērms. nu iēs bērnus baīdīt. / riktīks ērmulis – tā saūkâ tādus savādākus cilvēkus. tas i riktīks ērmulis! / ērms i lamuvārc. kâ tāt ērms – nēēd labu ēdiēnu! / vai ērmamis es iegāju svešu ļaužu istubā? nei tie ēda, nei tie dzēra, mani vienu raudzījās. (LTD VII 484)

2. dsk. Joki; dīvainas izdarības. dažādus ērmus jaū pa tuō Jaūnu gadu taīsija. meīts aka us tādīēm kuōka bīstākliēm i jāšas piē cūku mātes. / ērmi i, ka tā ērmuōjās. / nāciet, ļaudis, skatīties, kādi ērmi šai zemē! (LFK 1818, 73)

ērmulis. Sk. *ē r m s*.

ērmūnika(s). Sk. *ē r m ū ņ i k a (s)*.

ērmūņika(s), arī ērmūņika(s), ērmōnika(s), ērmoņika, ērmōņika, ērmuōnikas subst. **Harmonikas.** muņs tig bija ērmūņika galvēnaīs uņ pijuōles. / pijuōle, ērmōņika [ir mūzikas instrumenti]. / [ķekatām] pašiēm muzīķis līdz – ērmūņika uņ pijuōle. / tāi laikā [senāk] vairāk tik nebi kâ ērmōnikas uņ taūres. / akořdōnu nebija, tad jaū tik ērmūņikas. / ta pēcāk radās ērmuōnikas. tās a ruōkām spēlēja. / ķekatas pavsariēm nāk. vēcuōs laikuōs bi ērmūņikas līdz. / ař ērmōniku [kāzās] spēlēja. tiē cēla [jauno pāri]. / maņs brālis ař nekāc dziēdātājs nebija, bet dikti spēlēja ērmūņiku. / kas mātēja ērmūņikas spēlēt, tas bija liēls muzukaņc. / [puiši] atnāk sezdīēns vakaru barā ař muzīķi, ař ērmūniku. / ērmoņiku, ērmōņiku spēlēja tik senāk. / citi [gani] aka nuō papīra taīsija ērmūņiku. tik šņāca tuř. paši dziēd, tuō ērmūņiku raūsta.

ērmuōnikas. Sk. *ē r m ū ņ i k a (s)*.

ērmuoties v. **1. Rīkoties, uzvesties savādi, neparasti, dīvaini.** a-viēn tā teic – kuō tu ērmuōjiēs! – ka tā mīl juōkuōtiēs.

2. Brīnīties. skatījuosi, ērmuōjuosi, kāda smaka istabā. (LFK 1818, 332)

ērmuots. Sk. *ē r m ū ņ i g s*.

ērpe subst. **Vētījamais siets (parasti kuļot ar kuļmašīnu).** ērpe i kuļmašīnas piēderuņs. / ērpe bi kādus trīs metrus gara. tā bi saīsīta ař dzinēju. laī izbirtu tuř-pat tāi rijā, bi ērpe. / ērpes bi. kāda pus-uōtra metra plata uņ divi metri gara. katrā galā tāt liķs kuōks. iēķš tā ik pa piēci ceņtmetri laktas uņ drātes. tuř bira apakšā graūdi, pēlavas. tiē salmi palika viřsū. / daiņpaī ař piētaīsij tādu ērpi. pa četriēm stāvēj, a kuōka dakšēlēm kratija. tā ērpe liēla bi. / ērpe iř tāt aūksc kuōka režģis uņ krustiēm izviļktas drātes. kad kūla, tad kratija salmus, kas iznākuši nuō kuļmašīnas. / ērpe ta kâ tāt galc, dzēlza aces. ta kratija. tiē graūdi bira nuō salmiēm apakšā. /

ērpes bi, tāt četrcānītīks. kājas bi, pāri nāca galc, aka kājas. tās restes tādā iēliēkumā. tuf tādš drātes. tā ērpe tāda režģaīna, laī tiē salmi nebīrst, bet tik graūdi va kāda ruōga. / tā ērpe ta kā galc, ispīc a drātēm.

ērpēt v. **Vētīt (uz ērpes)**. ērpe i, ku ērpē graūdus, nuō kuōka ustaīsīta. zēma bi, isliēkta. us tuō ērpēj a tādīēm īsākiēm kuōkiēm. / ka ar kuļmašīnu kūla, ta tiē salmi gāja viřsū uz ērpi. tuō kustīnāj, ērpēja. / tādš restes bi. us tām restēm ērpēja, tiē graūdi tuf izbira caūri. divi cilvēki ērpēja a kuōka dakšām. / ērpēt ērpēj tuōš gařsalmus. liēla, gařa ērpe bi. divas siēvas piē tās ērpes stāvēj. / salmus vel ērpēj. ērpes bi, tāt četrcānītīks. maņ dikti tā ērpēšana patika. / rudzu salmus – tuōš neērpēj, aūzas, miēžus – tuōš ērpēj.

ērpētīes v. **Stridētīes**. kuō tiē puīši vař pa niēkiēm tā ērpētīēs! / ta nu gaņ tiē nebeīdz ērpētīēs! jāū kādu pusstuīndu rājas. / tiē brāļi biēži ērpējās.

ēřruot v. **Kaitināt**. neēřruō tuō suni! iēkuōdīs!

ēřruotīes v. **Būt īgnam, neapmierinātam, skaisties, dusmoties**. saēřruōjs, ēřruōjas – tas tā nav apmierīnāc ar kaū kuō. / es varēju ēřruōtiēs, ka nēisnāca maņ tā aņdele. / ēřruōtiēs – tas, ka saiēt barā, ka kāt isteīcis kādu nelabu vārdū, ta viš vaīs negrib runāt. / kad-reīz māte visu rītu ēřruōjās, ka meītas nebī istabu isslaucīšas. / kuō tu vari ēřruōtiēs? būs labi!

ērst, arī **ērdīt** v. **Ārdīt (piemēram, apģērbu, adījumu)**. es gribu izērst [novalkāto jaku]. bet kuō tu vaīs ērdīs – pērk jāūnu visu kuō. / ja nebī ritīgi izadīc, ta māte teīca – ērd laūkā, adi pa jāūnu! / kā sāka tuō ciīndū ērst, tā isrisināja pa-visaīn. / ku tā satīti [diegi] i, tuōš es ērdū ārā. visi tā jāizēř. uī ta es aūdu. / taga jāū vaīs neēř. kas i beīkc, tas beīkc. // **Dalit, jaukt (ko sapītu, savītu)**. vēcuos laīkuos meītas nēsāja vienu bizi. kāzās līgavai bizi jāēřš laukā un jāpin divas. bizi ēřš laukā vīra māte. (LFK 1961, 10919)

ēřķis. Sk. *ērķšķis*.

ērti adv. **Tā, ka var veikt (ko) viegli, netraucēti**. tiē žuōgi [jūras mēslu savākšanai] bi specāli – redeles a žaūtiēm. ta bi kadeģi – tuōš iēpina starp žaūtiēm. vēlāk tuōš atviētuōja drāšu pinuīnš, kas bi daūdz ērtāk. / skruōderiīn bi pa divi ceītmētri gařāka [olekts], laī varētu ērtāki pašūt.

ērts. Sk. *ērcene*.

ērts, -a adj. **Tāds, ko viegli un patīkami lietot, labi piemērots, atbilstošs (kādam vajadzībām); brīvs, paplats**. tas šīnelis tāt ērc, ne-būt nespiēž. / tīlaūdas ķīēlenēm i nuō dēļiēm, laī tas laīvs dibēnc ērtāks.

ēřzelēns subst. **Mazs, jauns ēřzelis**. mēļlaī ķēvēī acskrējis mas ēřzelēns. / ēřzelēns i bišķi prāvāks, ķēvīte i bišķi smālkākiēm kaūliēm.

ēřzelis subst. **Zirgu ģints (Equidae) dzīvnieku tēviņš**. ēřzelis i nerūnīc ziřks. ēřzelis aplēc ķēvi. / kādā cētūrtā gadā viņu [ēřzeli] isrūna, ja netuē ēřzeli. priēkš dārba ēřzeli netuē. tādu vaīslas ēřzeli jāū daūdz ne-kuō nebraūc. tas stāvēja miērā. / ēřzeli ar jūdz. tuōš jāū vaīrāk netuē kā četri gadi. ta viņus isrūna. ta viņi paliēk pa zīrgu. / vīriēc rūnija kumēlus, liēlus ēřzelus uī kuīļus. / ēřzēļu jāū nebi [ganībās]. ja kāt bi, tas mājā stāvēja. / ēřzelus jāū turēja dikti maz. muīžā turēja va kāt saīmniēks, bet saīmniēki dikti maz. / maīnš tēvs a-viēn pa ēřzeliīn turēj. / kādreīz smējās – ka ķēvi iējūdz pa priēkšu uī ēřzeli pakaļā, tad iēs tā kā baīl, pa visām kupēnām iēs. / Jānītiīn platas aces kā tam kriēvu ēřzeliīn. dadži, krūmi isplēsuši, meītām pakaļ dzēnuōtiēs. □ **gribēt ēřzēļu** – paust dzimumtieksmi, meklētīes (par ķēvi). isskatās, ka mazā ķēvīte grib ēřzēļu. / ķēve grib ēřzēļu – meklējās. ķēves vēd piē ēřzēļa.

es pers. pron. **1. Runātājs (rakstītājs) attiecībā pret citiem**. ceļat mani uz akmeni, es mazāka dziedātāja! es mazāka dziedātāja pař visām māsīnām, pař visām māsīnām, pař visiēm brāļīsiēm. / es manīju, ka maņ te istabā i pele. / kuō tu pašreīz nuō manis gribi? laī eju siēnu grāpt? / manis pēc dari, kā tu gribi. / maņ sāka sāpēt zuōbi. / taūtu dēls maņ vaīcāja, cik maņ baļu vīllānīšu. / saki maniīn, taūtu dēls, kuē tu mani nuōlūkuōji – vaī pļavā, vaī druvā, vaī piē mātes kaīmbarī? / izdari maņ tuō! / veīkalā bī tādš smuks kūrps, maņ derēja. / maņ aku-rāt vaīdzēja tādu adatu. / nu pasūdzēji gaņ taī mātēī mani. cik ta tu pa tuō pasūdzēšanu dabuji? / ta ka es būtu tā brūte, maņ būtu tās māsas, maņ savām nav ne-kas jāduō, bet tīkai brūtģana brāļiēm. / viņi maņ smejas, ka es lasu avīzi. / maņ taga nuō Rīgas adbraūca radi. ta vaīrāk maņ

tiē radi neṽ. / tā māsa jaūnāka pa mani. / ietin manim tuo celinu, lai bij dubļi, lai ūdenis; klausīt manim tuo māminu, lai tā laba, lai tā ļauna. (LTD VII 296) ✧ manis dēļ – lieto, lai izteiktu vienaldzīgu attieksmi, neieinteresētību. manis dēļ, jaūni puīši, jūs dzīvouōjat, nedzīvouōjat.

2. dat. **Norāda uz piederību runātājam.** *mañ tañte piē žīdiēm bi [strādājusi]. / mañ viēna meitine nuōgāja uz Liēpāju.*

3. dat.; part. noz. **Lieto, lai pastiprinātu izteiktos pārmetumus.** *va tu mañ neiēsi malā! / va tu mañ stāvēsi viēnreīz klusu! tēvs guļ!*

eseñce subst. **Novārijums; koncentrāts.** *kādu eseñci taīsa nuō tām skujām priēkš bādām, ka radikulīc, rematisms. / etiķa eseñce taga i. senāk bī etiķa špiŗkc.*

ēšma, retāk **šma** subst. 1. **Barība, ko lieto (dzīvnieku, parasti zivju) pievilināšanai.** *tube tāda kā zīmulis [gara, tieva zivs]. tās liētuō priēkš ēšmas. / tañ ķudeliñ tā kule nuō drēbes, tādas plānas. tas tām tubēm – priēkš strikta [jeb] ēšmas. / siēvu dārps i kabināt tuō ēšmu – tuō striktu. / tas dārps jāsteīdz, lai nepaliktu ēšma veċa. / visādas i lamatas. tuŗ iēlikta iēkšā tāda ēšma. / makšķiērniēks liēk uz makšiēri tārpu – zuvīm laba ēšma.*

2. **Ēdiens (cilvēkam).** *tā i laba ēšma – maīze a dzēltānu sviēstu.*

ēst v. 1. **Ieņemt mutē (parasti sakošlāt un norīt) barību.** *piē tās putas ēde gaļas sālīmu, ku gaļa sālīta. / tuōs rāceņus ēda uñ piēdzēra tās patēks. / tiē cilvēki taga tādi isņīkuši, labi ēzdami. / jēri [pēc kastrēšanas] ari nesīrga – tāpat ēde uñ zīda. / ēdat vēl! / es vakaŗ ēzu rāceņus, siļķi. / puīši ēda, puīši dzēra kruoga galda galīnā. putni ēda tīrumā saimenieka labībinu (LFK 1961, 11078). / leītis mācija sēt ziŗņus uñ pupas taī diēnā, kuŗ i ēŗ. ta nēēd tārpi. / zaķītis ēd nuō ruōkas, vaīrs nebaīdās. / ej pašaūdi tuōs strazdus! ēd uōgas zemē. // **Lietot uzturā.** aka tās pēkas, tās mēs neċdam. □ **ēd kā ziŗgs (arī zvērs)** – saka, ja kāds daudz, ar ļoti lielu ēstgribu ēd. *viñš [zēns] jaū ēd kā ziŗks, bet nu aūg aŗ. / liēlais puīka ēd kā zvērs, spē tig duōt. / mañ patrāpīšiēs labi sivēni, ēd kā zvēri. □ **ēst ar gaŗdu muti (arī gaŗdinādamiēs)** – ēst ar lielu patīku, ar lielu apetīti. tagat tās siļķes nesmeķ. bet gañ ēdīsi a gaŗdu muti, ka labi gribēsi. / nu bi isvārijuse Made tik mīkstu uñ gārdu puzdiēnu. talcīniēki ēda gaŗdinādamiēs. □ **ēst, cik vēċerā liēn** – ļoti daudz ēst. vakaruōs tiēm bērniēm tā liēlā ēšana, ēd, cik vēċerā liēn. □ **ēst viēnas ēšanas (arī viēnā ēšanā)** – nepārtraukti ēst. nu tuōs guōduōs pīlli piēkraūti tiē galīdi a gaļu uñ maīzi, vaŗ ēst viēnā ēšanā. / muñs tas puīšelis aŗ – ēd viēnas ēšanas, bet it ne-kas labumā neiēt. □ **(ie)duot (arī nest, vest) ēst** – dot (arī nest, vest) ēdienu, barību. *ziēmā [lopiem] deva trīs reīzes ēst, dzēŗt divas reīzes – rītiēm, vakariēm. / [darbu vadītājs] lūdza, lai mēs astuōņiēm vīriēm duōtuñ ēst. / jāiēt vistām iēduōt ēst. / aūda peļu deķus, luōpiēm aŗ tiēm nesa ēst. / vēd [lauka] strādniekiēm ēst. □ **izvāŗīt ēst** – pagatavot ēdienu. *viņas [slinkas sievas] vakarā ne ēst naū isvāŗīsas – viņām nav vaļas bīs. / isvāra ēst, isvāra puzdiēnu. / ta nu nuōcūkāja gañ tuō siēvu, ka nemāk ēst izvāŗīt. □ **ne ēdis, ne neēdis** – a) saka, ja nav sātīgi paēdis. nuō tās žūras nav ne-kāda piēēšana – šķīdra putra, ne ēdis, ne nēēdis, pēc brīža grib aka ēst. b) saka, ja (kas) nav izdevies, kā iecerēts. *tiē guōdi nebī izdeċušiēs – pamaz cilvēķu bī, visi tādi nerunīgi, ne ēdis, ne neēdis. ✧ **ēst (ar) gariem zuōbiēm** – ēst bez patikas, bez apetītes. izvāŗiju tuō zupu, bet mani ļaūdis ēda a gariēm zuōbiēm – nesmeķāja. / ja tas ēdiēns nav tik gaŗšīks, ta ēd a gariēm zuōbiēm, ja nebī īsta apetīte. ✧ **ēst neprasa** – saka, ja (kādam) nav jāvelta rūpes, uzmanība. *nu pērc viēn tuōs ratus, lai ari taga nevaīg! ēst jaū neprasa. ka vaīdzēs, būs kuō pajeŗt. ✧ **gribēt kā ēst** – ļoti gribēt. *es tuō puķi biju nuōskatiēse uñ gribēju kā ēst, paŗ katru ceņu. gribēju iēaūdzēt. / meitine kā ēst gribēja tuō mazuō kaķīti. nelikās miērā uñ dabuja aŗ. ✧ **īlgi maīzi neēdis** – saka, ja kāds ir ļoti vājš, slims. *tas vīrs pa-visam kūc palicis. tas vaīs īlgi maīzi neēdis. ✧ **kā maīzi ēd, tā dziēsmu dziēd** – saka, ja (kāds) iztop darba devējam, augstāk stāvošai personai. *kā maīzi ēd, tā dziēsmu dziēd, – teīc us tādu gājēju, kas, istapdañs saīmniēkam, tuō slavē. / kādi valīdīniēki valīda, tādiēm klaūsa – kā maīzi ēd, tā dziēsmu dziēd. ✧ **pa(r) vēlti maīzi ēd** – saka, ja kāds nestrādā, nedara to, ko no viņa gaida. *nuō viņa nav nekāc labūms. viñš i sliņks, pa vēlti maīzi ēd. / mūsu suñs ne-viēnu nerej, ka kāc nāk. pa vēlti tik ēd maīzi. ✧ **vajadzēt kā ēst** – ļoti vajadzēt. *žīc atnese butelīti saharīna. kā ēst brīžaŗm vaīdzēja.***********

tuō jaū dzērt dzēra piē kapijas. ✧ **vaŕ mirdams ēst** – saka par ko ļoti garšīgu. *tuō vaŕ mirdams ēst! tas bī dikti gāršīks. tādus gārdumus jaū diēn-diēnā nedabūja. / maŕmmas vārītuōs ķiļķenus varējām mirdami ēst. / tuō pat mirdams vaŕ ēst! tā i dikti gāršīga maīze.*

2. bieži savienojumā ar *kuōpā, zemē, nuōst*. **Dzelt, kost (par kukaiņiem lielā daudzumā).** *guōves, teļi bizuō, ka duņduri, knaūši ēd kuōpā. / lidz Jāņiem ta viņi luōpus ēda kuōpā tiē biŕnbali. / mežmalē nevarēja ilgi ganīt – stuļbiē ēda zemē. / viņu [puisi] bi knaūši ēduši nuōst. nuō rīta viš viss bi nuōēsc sērkaŕns. / stuļbiē ziŕgus ēda, guōves aka. / vaŕ tevi utes va blusas ēd, ka tu te viēnmēr knaziērējiēs? // **Bojāt, iznīcināt (par kaitēkļiem).** vāverines iēliēk drānās, lai neņestu kuōdes. / tuō [sveķaino koku] tā sagriēza, iēlika drēbju skapjuōs, drānu skapjuōs, sabāza kažuōku ruōkās, kabatās, visūr. ta kuōdes neēda. // **Iznīcināt (ko nevēlamu, piemēram, varžaci).** ineraūgi – tuōs cic griēza, cic aptiķi zālītes piŕka, kas ēda zemē tuō ineraūgu. ✧ **ēst aces laūkā** – a) ļoti stipri kost, dzelt (par mušām, odiem u. tml.), nodarīt ļaunumu. *knaūši ēd aces laūkā, ka nāk uz liētu.* b) savairojoties nodarīt ļaunumu (par pelēm, mežacūkām u. tml.). *cūkas ēd aces laūkā. šaūt nav brīv. / peles ēdīs aces laūkā, ja nebīs kaķis mājā.**

3. parasti savienojumā ar *nuōst*. **Nemitīgi pārmest, nedot miera, darīt ļaunu (kādam); ļauni izturēties (pret kādu).** *nu tās siēvas viēna uōtru ēd nuōst – nevaŕ satikt. / tā siēva ēd viņu [vīru] nuōst, nevaŕ viņai pa prātam izdarīt. ✧ **ēst mūžu** – nemitīgi sagādāt citam ciešanas, bēdas. *bēnu nesaticība ēd tiēm večakiēm mūžu. / ka prečēti cilvēki labi nesatiēk, viens uōtraim nevaŕ labi iētapt, ta teic – nu ēd manu mūžu. ✧ **ēst siŕdi** – nemitīgi sagādāt sirdssāpes, morālas ciešanas. *dēls i dzērājs viņai, ēd siŕdi visu laīku. / tas dēls jaū ēd mātēi siŕdi a tuō dzēršanu.***

4. **Radīt nepatīkamu kairinājumu, sāpes; radīt bojājumu, iekaisumu (par asām, kodīgām vielām).** *viš [sārms] ēda ruōkas, ļuōti stiprs bi. // **Bojāt (par slimību).** tās ruōzes jaū i dažādas – kaūlu ruōze, kas kaūlus ēd. // **Bojāt (mehāniski, ķīmiski u. tml.).** kuōka slaūktuves bi. drāte ēd kuōpā tuō kuōku.*

✧ **ēst ar ēšanu** – darīt ko (parasti lasīt) ļoti aizrautīgi. *viņš [dēls] bī dikti liēls lasītājs, ēda ar ēšanu grāmatas.*

ēstgriba subst. **Izsalkuma sajūta, vēlēšanās ēst.** [man] *ēstgriba i uŕ miēks i, galva nesāp. / nu labāks jaū viņš [vērmeles] i, jā, priēkš ēstgribas. / [cūkpiene] priēkš ēstgribas, kuņģa slimībām laba, rūkta.*

ēsties v. 1. **Nīsties, naidoties (savā starpā); būt dusmīgam (uz kādu), naidīgam (pret kādu).** *tiē kaīmiņi nuō senis laīkis ēdas, nesadzīvuō.*

2. **Dilt (par mēnesi).** *ka več mēnesis, ta ēdās – tas isskatās pēc ē.*

ēstuve subst. 1. **Ēdnīca.** *Liēpājā bī ēstuves. es tuŕ viēnu rēzu biju.*

2. lok.; adv. noz. **Ēdamgatavībā.** *nu tas [ēdiens] i pašā ēstuvē – izdzisis, nevaīg pūst. / ābuōli nuōnākuši ābelē pašā ēstuvē.*

ēšana subst. 1. **Darbība, process → ēst (1).** *priēksnamā tā ēšana bi. ziēmu jaū liēlā istabā ēda. / kaņepes aūdžēja [Nīcā]. pa tuō ēšanu nezīnu. striķus vija saīmnieki. / aītu taūkus ēšanā nekuō daūdz nēizmaŕntuōja. ✧ **ēst ar ēšanu.** Sk. *ēst*. ✧ **ēst viēnas ēšanas (arī viēnā ēšanā).** Sk. *ēst*.*

2. **Ēdiens.** [rāceņu rausi] *kaŕstu ēda. tā jaū bi gāršīga ēšana. / nu bet ēšana [Jurģos] bi laba. / vaŕ pāēst gaŕ-drīz jaū visūr. tās ēšanas viēnādas i [pie saīmniekiem]. / pārgāj [mājās] uŕ ta teica – nu tajā guōdā bi gaŕ gāršīga ēšana – tāda gāršīga mērcē bi, tā ka ne-kuŕ. // **Lopbarība; barība (dzīvniekiem).** nu jaū ataūdzis ābulīnatāls. tuŕ būs ziŕgaŕm laba ēšana. // **Mielasts.** pēc visas tās [linu] sišanas veļ mājā [bija] ballē uŕ ēšana.*

ēšanās subst. **Ķildošanās; strīdi.** *maŕ iŕ apnicis klaūsītiēs paŕ tuō viņu ēšanuōs. kašķējs uŕ kašķējs.*

ēteris, arī **ēteris** subst. **Attīrīts etilēteris.** [dzēra] *tuō baltuō drupu. bet es nezīnu vispār, va viņa taga tāda maz i. tas tas ēteris. / es atminuōs nuō senu laīku, ta ciēnāja ar cukuru, uzlēja drupas. ēteris tuŕ bi, bet ta nesaūca pa ēteri. / ēteris ar bi drupa. tuō mēs dzērēm. / tas i sadzēriēs baltuō drupu – ēteri, smiŕd pa gabalu jaū.*

- etiķis** subst. **Etiķskābes ūdens šķīdums, ko lieto par garšvielu un izmanto konservēšanai.** *siļķi [sagatavoja] pa vācu muōdi etiķi. / vīri us tuō [galeri] leī etiķi. es nu negribu. / [dzijas krāsošanai] iēlej grāpī ūdeni, iēbef krāsu, ismaīsa. etiķi lēja. / tās uōgas vēl skābas kā etiķis – naū iēnākušas. □ etiķa špīrkts (arī spīrkts) – etiķa esence. etiķa spīrkc ir esēnce. tuō atlašā, lai var liētuōt. / etiķa špīrk – tā mana tañte teīca. / teīc – ar etiķa spīrktu var izēdināt [varžacis]. □ utu etiķis – šķidrums utu iznīcināšanai. utu etiķi smērēja [matos]. bērniem dikti aūga utes. ta brucināja laiķam etiķi.*
- evā** interj. **Lieto, lai izteiktu izbrīnu.** *evā! apsaģazēs [vezums]! / tādi ūšķi kā mūsu ruñciñ – evā! māte bi iēģājusi kañbari znuōtu skatīt un ta tā teīca [par ūsām].*
- ēvelbeņķis** subst. **Ēvelsols.** *ēvelbeņķis [jeb] skrūbeņķis – tuī ēvelēja. / jāteīc, katram amatniēķam vēl tas ēvelbeņķis i šuōdiēn. / saīmniēks pārveda amatniēķu a visām liētām. ēvelbeņķi nesa istubā. / tad aka [bija] skrūbeņķis, tag saūc ēvelbeņķis. iēskrūvā dēli un ēvelē gludu.*
- ēvele** subst. **1. Darbarīks koka virsmas apstrādāšanai.** *ēveles bi vi-sādas. šlite i viēna ēvele. a tuō nuōēvelē gludu. tā i pēdējā ēvele. / vēcaīmtēvam bi ēveles nuō skābārža. / tās ēveles tā varēja pastēllēt, cik biēzas dēles jūs liēkat. / šķiñdēli i juñta skaīdas. ta bi liēla ēvele un griēza šķiñdēļus.*
- 2. Mājsaimniecības rīks dārzeņu (parasti kāpostu) sasmalcināšanai.** *senāk [kāpostus] tā nešķērēja. tagad ar ēveli griēž. / taga i kāpuōstu ēvele a četriēm ģelžiēm. / cic kāpuōstus uz ēveli griēž. / pārnese ēveli un vakarā šķērēs kāpuōstus.*
- ēvelēt** v. **1. Ar ēveli apstrādāt (koka virsmu).** *lai varētu ēvelēt, piīmāk liēluōs zarus nuōtēs. / ka garu dēli ēvelē, ta viēnu galu iēliēk skrūbeņķi un piēskrūvā, un uōtru galu ūzliēk us stuti. / ēvelē ar asu ēveli, lai gluda dēle. / vēcaīštēs ēvelēja spañneliñ gaīdu. / ēvelētu meklē, tēstu dabuñ – teīca uz lēpnu meītu, kas nevar isvēlētēs sev vīru. gaīdija ne ziñ kādu grāpu, bet kaīpeli viēn tik sagaīdija. te nu bi – ēvelētu meklēja, tēstu dabuja!*
- 2. Ar ēveli smalcināt (parasti kāpostus).** *kāpuōstus šķērē [jeb] ēvelē.*
- ēvelskaīda**, arī **ēvelskaīda** subst. **Skaida, kas veidojas, ēvelējot koka vai metāla virsmu.** *ka ūscej māju, ta spāres galā ūzliēk kruōnu – nuō brūkleņu mētrām, aka nuō uōzuōllapām. ka ruōnas, kādu ēvelskaīdu vēl iēsiēn. / ēvelskaīdas radās, ēvelējuōt ar ēveli. tās bi dikti labas iēkurañ.*
- ēze** subst. **Kalēja pavards metāla nokaitēšanai.** *smēdē bi ēze, ku bi tās plēšas piēstiprinātas klāt. tā ir ēze, ku tā uģune deg, ku tās uōgles. / ēze bi smēdē pašā ceñtrā. / ēze i, tuī iēkuģ uģuni. un tuī i plēša tāda. / ēzē iēkuģ tuō uģuni, a plēšu dzeñ tuō liēsmu. / kalēs ēzē iēkuģ uģuni, saliēk uōgles, ta sapūš a plēšām, lai deg. □ ruōkas ēze – pārvietojama ēze. viņam [dišlērīm] bi ruōks ēze, ku kaģ. ta teīca – tas i dišlēris, tas visu kaū kuō padara, tam visas liētas i līdz.*
- ēzelis** subst. **Neliels zirgu dzimtas dzīvnieks ar garām ausīm (Equus asinus).** *ēzelis i ziģgam līdzīks, mas, mazāks kā gadu kumeļš. Liēpājā viēnam lasteniēķam bi ēzelis. ēzelis skrēja līdz kā kumeļš. ✦ kā tādš ēzelis – saka par dumju cilvēku. kā tāt ēzelis, ne-kuō nesapruōt! / kā tāt ēzelis! viņam ne-kuō nevar iēmācīt.*
- ēzelīte**, arī **ēzelītis** subst. **1. Aita ar īsu, smalku, sproģainu vilnu.** *ēzelītis i spruōģaiñc, bet diēs cik gara villā nēaūģ. tiē ēzeliši kādi radās iēķš [aitu] bara. tuōš jaū vairāk tuī, tā villā smalkāka. / ta bi ēzelītis – [aita, kurai] villā bi sīka, spruōģaiņa, ne visai ģara – piēci ceñtmētri. tā skaitijās laba villā. / aītas ģarām villām bi un ēzelītes. □ ēzelišu aīta – aita ar smalku, sproģainu vilnu. ēzelišu aītas saūca, tās bi spruōģaiņas. // Cilvēks ar sproģainiem matiem. cilvēks ar i ēzelītis, kañ spruōģaiñi mati.*
- 2. Īsa, smalka, sproģaina aitas vilna.** *ēzelītis [ir] spruōģaiñe villā. / aītu ar saūca pa ēzeli, villu ar pa ēzeli.*
- ēzeļauše** subst.; hum. **Kaklasaite.** *slipši jaū labu laīku i. ēzeļauše aka saūc – jāteīc, niģģadamiēs tā saūc.*
- ēzenbānis** subst.; novec. **Vilciens.** *ēzenbānis [ir] vilciēns. / es piīmuō reīzu ar ēzenbāni braūcu uōtrā karā.*
- ēzergals** subst. **Vieta ezera galā; ezera gala tuvākā apkārtne.** *ēzergals piēiēt piē Bārtas upes.*

- ēzermalis**, arī **ēzermala**, **ēzermale** subst. **Ezera mala, krasts, vieta ap ezeru.** *ēzērmalī tuŕ tā liguojās tā zeme. / visa ēzērmala applūduse aŕ ūdeni. / ēzērmalī bi daūdz kalvīnes sàaūgušas. / ašķis iŕ aūks viēns. ēzērmalē viš aūg. / atāls mežā naū kuō pļauŕ uōtreiž. ēzēрмаļuōs jā, tuŕ vaŕ. / ēzēрмаļa siēnu tilina, baliņ. luōpi labāk ēduōt, mīkstāks. / slaktūzis bi pilsātā. viš bi ēzērmalē.*
- ēzērs** subst. **Dabiska ūdenstilpe, kas aizņem sauszemes virsas iedobumu.** *mēs aŕ tēvu braūcēm us tuō ēzēru. / večāistēs ķēra ēzērā līdeķas. / kad-reiž, cara laiķā, kas te bi zušu ēzērā! / tiē truši ēzērā aūg. / šķiratiesi, lēpu lapas, lai iet zuosis ēzērā! (FS 1818, 369).*
- ezis** subst. **1. Kukaiņēdēju kārtas zīdītājs ar cietām adatām klātu muguru (Erinaceus europaeus).** *dadzis uŕ ezis – tiē abi divi [asi]. ezis vēl mūk, dadzis jaū nemūk. / siltuōs vasaras vakaruōs aŕ-viēn ezis staīgā pa sētas vidu. ♠ **kā ezis** – saka par nesavaldīgu, asu cilvēku. ne vārdu nevaŕ pateikt, ka tū-līt pretī kā ezis. pa-visam̄ nesavaldīks tas dēls. / viņš [dēls] maŕ lēc pretī kā ezis. negrib klaūsīt.*
- 2.** biežāk dem. **Lauksaimniecības darbarīks – vagotājs arkls.** *ezītis i ārklis, a kuō vagā duōbes. ezīti veda piē kalēja. / tas i vagājamaīs [arkls] – duōbes vagā. ezītis te a tapiēm. tā viņu te visi saūc. / ezim̄ riteŕs priēkšā. stelles divas iŕ, pastellē, kā viņu grib. kuōka ezīšus taīsijši aŕ.*
- 3.** dem. **Īsu matu sakārtojums.** *pušiem, puīkām īsi mati a cēkulīnu – tas tā uz aūkšu. taga saūc ezīti.*
- eža** subst. **Neapstrādāta, ar zāli apaugusi šaura sleja (starp laukiem vai ceļmalās).** *eža i grāvmalis. / eža nuōaūguse a zāli, jānuōpļau siēnā. / tā eža jānuōpļau labi smuki, tuŕ staīgā. / ārdami nuōmuļļaiši visas ežas a vēlēnām. / tik šauras ežiņas actāja, ka nevarēja ne-maz nuōiēt pa tām. / aūdzi, aūdzi, linu druva, aūdzi pate gabalā! visas tavas ravētājas sēdēs ežas malīnā.*
- ēža** subst. **Iekārta, kaste (stallī, kūtī), kur ēdināšanas laikā ievieto dzīvniekam paredzēto barību.** *ēža i stallī – piē siēnas i gara redele. tuŕ aizliēk siēnu. ziŕgiēm lika redeles. / ziŕgu ēža uŕ guōvu ēža. / guōvīm bi ēžas – tiē kasti. / ēža i tāda kā kaste, kuŕ lika luōpaŕm̄ barību. tas skaītās taga barībs galc. / siēna ēžas piē staļļa siēnas tā bi piētaīsītas. / redelīte [kūtī] bi piē siēnas – ēža. bi aŕ tāda redele [lopiem] us katru pusi, ka vaŕ apiēt apkārt. / aītām bi ēža – nuō abām pusēm tās redeles bi.*
- ežmale** subst. **Ežas mala; ežas tuvākā apkārtne.** *pa mājām, pa ežmalēm viņu [bišu ābuoliņu] iēsē, lai viš aūg tāt. / taūksakne aūg ežmalēs. / ka i apsēc, ta nuōgrāb visas ežmales, lai nepaliēk vēlēnas.*